

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

(ગુજરાત કોપીરાઈટ વિભાગ)

અનુક્રમાંક ૭૩૬ કિંમત 6 આ.ન/

ગ્રંથનામ નંદાનગી ૨૨૫ નંદાનગી

તેના પૃથાનગી ૫૨૫

વર્ગાંક

ગુજરાત ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-અંગ્રહ
૧૭૩૮

નંદરાજાની વારતા.

શ્રી ગણેશાય નમઃ

શ્રી સારદાં નામું શીશ, આરાધું ઉમિપાપતિ ધરા;
શ્રી ગણપતિના પુત્રુ પાપ, નેથી કામ સકળ શીધ થાય.
શ્રી ગણપતિ ને શ્રી રાજકોડ, આરાધું હું બે કર જોડ;
શ્રી બટૂકનાથ મોઢા મહારાજ, લાખ વસાએ રાખે લાજ.
નોધારાની વારે ચઢે, સંકટ કામે આવી આવે;
બહુચરમાતની કરેલા ધણી, કયા નંદખત્રીશી તણી.
કવિતા સહુ તણી પરતાપ, વધૂ જાટ કરજો સહુ માર્ક;
આજ્ઞાજી ભાટ મારણ સહુ વરણ, વંડુ ગુરુજી કેરા ચરણ.
પરબંધ આપુરી લીલ વિલારા, કહ્યું કરજોડી સામગલાસ;

દોહરો.

દિશ પશ્ચિમે નંદનગર, નંદસેન રાજન;
બહુ વિદ્યા બુધ આગજો, પ્રધાન વૈભાચંન.
રાજા મહા સાધવી, ભાજ સમા દાતાર;
કોક સગાને રૂપજે, કામ તણી આવતાર.
સકળ શાસ્ત્ર જાણે ધણું, ચતુર શિરોમણી દેવ;
નાઠક વિશે, નહીં સમાવડ કોય.
કરણી કેરા કૂપ;

૨

૩

(૨)

- અવિદ્યા એકે નહી, શીત સંત ગાહા ભડભા. ૪
 ગદ પરમાણે મલપતો, વગિ ઇશ્વરનું તેજ;
 પરજા પાંજે-પ્રોતથું, સૂરખું રાખે હેજ.
 દાત દયા લાયક સખળ, વેણ સકળ સુખ ધામ;
 ખીર વીર કવિ આતુડી, કરે પ્રમારપ કામ, ૬
 સ્ત્રી શેવે ભલિભાતથું, અતુર શિરોગણ હોય;
 નવરસ ગૂણ નવે લહું, યોગ ગણે સહુ કોય. ૭
 નગર અતી રણિયામણું, જોવો ઉચો ભાણ;
 પંડિત રાજ પ્રધાનથું, સહુ સકળ સુખાણ. ૮
 ઘેર ઘેર મંડપ દ્રાપના, વાળાં એળચિ વંન;
 કોફળ પાન ત્રિજા બગી, કદળી આંખા વંન. ૯
 કમળ ખીલ્યાં સરોવર વિશે, ખોલે આતક મેર;
 વેલ કુલી કુલ વાડિયે, મીના શૂક મકોર ૧૦
 ઘેર દુદાગા બડગડે, ગોછવ અધિકો હોય;
 રાગ રાજ સગીખડું, ગાંજિ શકે નવ કોય. ૧૧
 ભાર અઠાર ફળે સદા, સુખ પામે સહુ લોક;
 વ્યાધિ રોગ વ્યાપે નહીં, નહિ મંકટ નહિ શોક. ૧૨

એપાઈ.

એક સમે પોતે રાજન, ગહિપતિયે વીચારથું મંન,
 તેડ સમે ગઈએ મધરાત, રાપ વિચારથું રૂદિયા સાપ.
 અધા નગરની ચરચા જોઉં, મારા મનનો સંદેહ જા
 અનેક બુદ્ધિ કેવી ખોલાય, ન્યા અ.ય

(૩)

સુંહી વાત બધી બહુ મુખી, માફાથી પ્રાન મુખી કેદુખી;
 અરચા જોવા થયો અસવારં, આંજે ધર્યાં સકળ હથિપાર.
 વારં ગઠમંડપ જોઈ વખો, આપ એકથા પંથે પાલ્યો;
 જોયું ચક્રિયું આવડિ ચોક, જોયા મ્હેલ મેડીને જોખ.
 ગાંલ કુંઆ શેડીને પોળ, જોઈ દુકાનો આળા આળ;
 જોતાં વેપારીનાં હાટ, જોઈ દસ દિશાની વાટ.
 જોઈ નગર પછિ આંચો બહાર, દીકું રારોવર ભરિયું સાર;
 તે વળા એક ઘોળી ધ્રુવે, તેના રાજ દ્રષ્ટે જુવે.
 કરે વિચાર નગરનો ધણી, આ વેળા કુણ ઘોવા તણી;
 ભુત પ્રેત કે વ્યંતર હશે, બાજાયતામાં નાશી જશે.
 છાનો છાનો પાસે ગયો, એટલે ઘોળી ધે.તો રહ્યો;
 સંધાએ બાજ્યા બે જણો, ભય લાગ્યો તે મનમાં ધણો.
 કોણ કોણ કરિ ક્રીષો સાદ, ગાંડોગાંડી લાગ્યો વાદ;
 રાજાએ જાણ્યું કોઈ ઘોળી મુવો, ભડ ભડતો કે ભુતજ પયો.
 પડીયટ જાણ્યું કોઈ આંચે. પ્રેત, કપટે કરવા મુજંયું હેત;
 એવો મનમાં સંરહ પડ્યો, રાજાને મન ક્રોધજ અઠયો.

દોહરા.

રાજા કહે તું કે જી છે, આ વેળા આ દીશ;
 બામ સત્ત્વ ઉનાવજો, નહિતો છેડું શીશ.
 ભુત ભાગે ખીતો નથી, ડાકણ કાઢું દૂર;
 રાક્ષસને રાજું અગા, તને કરું ચક્રુર.
 ત્યારે પરિપટ બનિયો, આણી મનમાં તાપ.

૧

(૪)

તુ યદિ હું બીજો નથી થું છે ભુતના આપ. ૩
રાજા કેડે પરથમ કહું, હુંતો માંડે નામ;
ત્યાર પછી કેડે તાહરે, થાય આપણું કામ. ૪
છપો.

કરે રંકને રાપ, રાપને રંક કરીએ;
મારે વશ સહુ કોપ, કોઈ વશ અમો ન રહિયે. ૧
અનમી નેઅહુંકર, વાત સઉ દિલમાં રાખું;
પૂન મિત્ર સહુ જન, ગણી સરખાહું રાખું. ૨
મારણ પાલણ માનવ અમો, પરદેહી જીવ ધાહું નહીં;
બાપ જીવ સંગ બધ નીરાંડે, એકલો હું આંચો અહીં. ૩

ચોપાઈ.

તે પરિચર વિચારયું મન, એતો મારો નંદરાજન;
મતુર શિરામણ એ છે રાપ, હું હું પણ એની પરજાપ.
એણે નામ સમસામાં કહું, લક્ષણ જોતામાં મેં લહું;
હું પણ રાખું મારી મામ, કહું પટંતરે માંડે નામ.

છપો.

ધરે અંગ રાપ ને રંક, રંક રાજા સો દીસે;
શીભ શાહ સુજતાન. માન પામે મન હીસે. ૧
એક વસાનો જન, કરે તે બાપ વસાનો;
મજાશી માંડે નામ, અરથ સમજે સમસ્થાનો;
૨ હાંકણ જમત વીશે, વળી રૂપ સમારે તાહરે;
અજાણા સમારિયે, સમજી નામ કયો માહરે. ૨

(૫)

બોધાઈ.

અરસ પરસ ઝોળખિયા બેધ, ભાડ્યો મંન તણિ સંદેહ;
 દુરખ બેહુના ગનમાં થયો, રાત્રિ પરિપટ પાસે ગયો.
 આ વેળા તે શું છે કાલ, એકલા કેમ આવ્યા મહારાજ;
 નહિ સાથે હરતી ઘોડલા, નહિ સાથે પાપક જોડલા,
 કેવળ અનૂપ સકોમળ જાત, કાળિ અંધારી માનમ રાત.
 મુશ્કે પરિપટ રાત્રિ કહે, કહું સંદેહ તે ગનમાં બહે;
 નગર ચર્યા જોવા આવિયો, ગાઠ સાથ નયા બાવિયો.
 સંદેહ એક ઉપ-ચો છે મને, તે ગાઠ પુછ્યું તુને;
 મધ્ય નિશાએ કેમ આવિયો, કેનાં વચ્ચે ધાવા બાવિયો.
 મધરાતે તું જોડો ધુવે, ખીક કોઈની મન નવ જીવે;
 સાચી વાત કહે તું આજ, લેશ માત્ર રાખિશ નહિ બાજ.
 પરિપટ કહે સાંભળ હો રાવ, એ-સગજ લેજો સમશાય;
 મારે કહું સંભાષા મન ધરે, મુશ્કે વાતને પાછા ફરે.

છપો.

લંક બપટ્ટી લિચે, ઠેક નહિ રામ કે રાવણ;
 હરણ ચિતાને નામ, કામ નહિ પૂછ્યા કારણ.
 હથિયા ફોરવ-વીર, વીર મેના વીચારી;
 કામનિને મન દેહ, નહીં શાલિ ને નારી;
 એક દંતબાવણની બે કરે, તેને નામ નાગછે;
 તેક સમારણ કારણે, હું ઉભા આ કામછે.

બોધાઈ.

નવસે તપશ્ચિં પ્રરયા હરી, તે સમશા પરીપટે કરી;

(૬)

દીવસે સગારે ન શા માટ, અડધી રાત્રે કેમ આવ્યો ધટ.
એ અમરજી તો મુજને ધણું, સત્ય વચન સુણવા તમ તણું;
એ પર બેઠ્યો રાત્રીના, તારે પરિપટ વણી વચન.

છપો.

હા લોભન અટ ચરણ, વચણો શામ સમજા;
ધોર નાદ મુખ પ્રીત, સનાચો તે પુરુષિયો
પિયે પ્રેમ નિશદીન, શીય માંહેડું સખ માયે;
રસિક તાન કરિ ગાન, રહે સૂળંધી સાયે.
સુધડ નારના રવેદનો, મદ પરિમળછે અતિ ધણે;
તે માટે આવ્યો આસમે, મુજને ભયછે તે તણી. ભાગશે

આપાઇ.

રાત્રી મનમાં શીઝ્યો ધણી, પ્રેમ વચન સુણિ પરિપટ તણું;
અરે ભાઇ એવી કુણ નાર, બનાવ નામ નિશાન ધર ખાર;
જેનાં પટ પરિગળનો પાસ, જગી ઉતરે ભગર આકાશ;
એવી રામા રાણી કે તણી, પુછે એમ નગરનો ધણી;
દવાંગના એવી કુણ હોય, શિદ્ધ મહિપતિ બોલ્યો સોય;
તે સંભળાવો મારા વીર, મારે હૃદયે નવ રહે ધોર;
કહુ પરિપટ સાંભળજો રાય, મારા મુખધા કેમ કહવાય;
સતિ નિંદ્યા કેમ કરિયે આપ, સ્ત્રી નિંદ્યા સ્ત્રીદર્યાનું પાપ;
સ્ત્રી નિંદ્યાની જાણ એ પ્રાણ, સગરને તે મેં અણ સુનાયું
નામીને નેહ થોડો કરે, તે ભવસાગર સહેજ તરે.
એ રાત્રી એમ પુછે ફરી, પ્રજાપ શીક્ષાં પરિપટ કેરી

(૭)

રાજા કહે શું રહે શાખ, એવી અનેક જાણુંધું લાખ.
સાંભળજે નરપતિ ઓનાપ, અક્ષરતો તારો પર હાથ;
જે સગણા અમા કીજાયે, તે અંધાણ ઓળખિ લીજાયે
છેપો.

વરાણ સહુના રંગ, આંક રાજાથી ઝાઝો;
જાતિ શિરોમણ ગાણ, આણ માને જરા આઝો;
તમને જો તેહ, તે તમથી ન છતાઅ;
સાચું ગાનો રાય, ગિરિયા એ નર કચગ જાય;
ભાગી તે તગ શરણા ધણી, આદ્ય અધિદાર આતી ધણી;
પારખજો જાત પરિમલ સમી, તે ભરતાર પદગણી તણી
આપાધ.

રાજા સભામા આને કામ, તેહનું જે કહેવાએ નાગ
રાંધ્યું અન જોને કહેવાય, તેનું નાગ વિચારે રાય.
એ બેનો કરે એક વીચાર, મેં કહ્યું તે નરને ઘેર નાર;
પંખી ઉડે જોને જોર, એ વાતનો એટલો આંકાર.
જે આપારે રહેછે પ્રાણ, એતો નામરે અતુરસુખાણ;
એ બે પ્રીછી દરિએ પર, મેં કહી તે સ્ત્રી તેને ઘેર.
એતો રાજા સરવે લહ્યું, પરીપટે જે વચન કહ્યું;
પ્રીત કેરીને લીધો પાર, જુગતી થકી કર્યો જુદાર.
સ્ત્રીનું નાગ સગજ્યો સાનમાં, પછી ગુણ વંત ગયો ગામમાં;
અનંત પ્રગટ્યો તેને આંગ, જીવ થયો રૂપાગાને સંગ.
મોહ પામ્યો મન કૌકુળ થયો, રંગમહોત્તમાં રાજા ગયો.

(૮)

નાવે જીંધ ન ભાવે અંગ, વ્રહ્મચારી રાજાનું મંગ.

છપો.

કાને શુભતા લાખ કરાડ, કોટી નવ દ્રગ જમારે રેખી;
 યોધા ખાર હજાર, સરવ પક્ષ મેં પર પખી;
 નજર ભરી રથ ખરા, હથ મુલ તત્ત્વથી હોઈ;
 આજીંગન તવ એક, છોક સુખનમાં જોઈ;
 આનો ભાર પટંતરે, અમૂલખી કોઈ કામકી;
 આખી તખ તે ચીતથી ગઈ, નહી કોટી એક કામકી.

ચોપાઈ

કાને સુણી તવ લાખ કરાડ, માટે મહીપત લાગી હોડ;
 દુખે પાપે વીની જાગી, વીચાર કરે જોશું કામની.
 જો જાણે મારો પરધાન, એ વાતે ઘટશે મુજ માન;
 આપ હૃદયે રચીયો પરચંચ, સ્ત્રીને ગળવા કીધો સંચ.
 પ્રાતઃસમજે ઊઠ્યો રાપ, સંપૂરાણ ખપી ભરી સભાપ;
 તે વેળા આંચો પરધાન, મંગ પકી કીધાં ખહુ માક.
 કહે રાજા હું કહુ તે કરો, કચ્છ દેશ વીચે પરવરો;
 જો ટકા લાખ વીસ કરાડ, લાવો ઘોડા મન ગમતી જોડ.
 સરવ સેન સુંદરો સાથ, હરવ અનંત રાખો હાપ;
 ખીજ વાતમાં કેહેશે વળી, ઉઠો શીઘ્ર કરો આ પડી.
 જો મુજને ઉપજવો સુખ, તો એ વાતનું ધરો ન દુઃખ;
 કહે પ્રધાન શુભા મહારાજ, શું છે મોડાનું કહે કાજ.
 ચીકતાથી વેષ્ટત વતીપાત, આજ પાપ જાણી ઉત્તપાત;

(૯)

કાલે પરમ માંહી આલથું, હપ તમને આહી આલથું.
 કહે રાજ સાંભજે ક્ષાત, મારા મનની નવ લહેજ વાત;
 ને વાતનો કેડો લીજીએ, કામ પાર તેતો કીજીએ.
 સભા મધે જો જાપ વચન, ત્યારે હું શાનો રાજન;
 અવજોગ તેતો પરધમ મને, ત્યાર પછી નડશે તને.
 હમણાં જાવાનું ન કરો સહી, આજ થકી પ્રધાનજ નહી;
 આકર તે ને પાજે બાલ, માણસ તે ને પાજે કાલ.
 સ્ત્રી ને તે પાજે પતીધરજ, બ્રાહ્મણ ને પાજે ખટકરમ;
 પવીત્ર તે પાજે આચાર, હજીજના તે મુકે સંસાર.
 રાજ ને પરજ પ્રતીપાળ, અસત્ય ન બોલે મુંકે આળ;
 પંડીત ને પારજે પુરાણ, સાત્વીક ને હોએ સુભાણ.
 જોગી તે ને પાજે જોગ, સંસારી ને સમજે ભોગ;
 વ્રતીક તે ને વરત આચરે, કુપભંજન ને પરકુપ હરે.
 પુત્ર તે ને ગપાએ જાપ, જીત્યો તે ને ગંગાએ નાહ;
 ધંદપતી ને ધારે તે ધરમ, રાન્યાશી તે જાણિ બ્રહ્મ.
 રજ્યો તે ને ખરએ હાથ, સાર સ્ત્રી ને તે સ્વરગે સાથ;
 જ્ઞાની તે ને જ્ઞાનને સજે, ભક્ત હોય તે ભગવાનને ભજે.
 વીભુતા તજી તેણે વીભુતી ધરી, આશા ભરી ને આશના કરી;
 મહીપતીનું ને રાજે માન, તેનું નામ પુરે પરધાન.
 ગારો વજીર ખાશાએ તું, જો આ વેળા કહુહું હું;
 કહે પ્રધાન સુણી પુરપતી, રાજમાં ધરશે રાજ રતો.
 ને પાસો પડે તે દાગ, ને રાજ બોલે તે હાથ;

(૧૦)

જે નીરધન ખસે તે નામ, જે નીચ જોલ પાળે તે શાહ
 પંચ પ્રમાણ કરે તે ન્યાય, આચાર ભટ્ટ તેનો અન્યાય;
 જે મારે મરે તે ધાપ, નાઠો તે જે જીત્યો રાપ.
 ભુખ્યો જે ગમે તે ખાપ, ભયંત જે તે નાઠો જાપ;
 આંધજો જર જે ધરમાં રમે, જહુક્યો જેહ ગમે તે કરે
 અચળ સુખ આજ્યું તે ધાપ, આશહ તે જે રાગ મુકાપ;
 જે પ્રથમી પાળે તે રાપ, પચ્છે પાન કરાવે તેજ માપ.
 જે સીત વશ કરે તે રાપ, અતી ખજીયો જેને આહાપ;
 ફુખીયો જેહ વીર્યો જાપ, ગરુદ્ય તે જે લાણું લાહાપ.
 પુત્ર તે-જે પરમારથ ધાપ, સુખીયો જે નીરોગી કાપ;
 ભલું કરે તે શ્રીચી પ્રકાશ, રાજત કેહે તે સારો દારા.
 આકર તે આંસા ધરે શીશ, એમ કહી ઉઠ્યા અગનીશ;
 સન્યા સુંદાડી પોતા તણી, લંકાગી અનધજ લીધી ધણી.
 પ્રધાન આલી કછમાં ગયા, રાજને ગન ઉછવ થયા;
 અજ્ઞા અસ્ત પડીછે રાત, રાજ્યે વીમારયું રૂદિયા સાપ.
 ખીજા કોઈને નવ કહી વાત, આપ એકલો સદ્યો જાત;
 કાહાં નરને કાંહાં નાર, જર થયો ત્યાં શો વીમાર.
 જર ખુબી જેને ગન પશી, લાંબ ગર્ધાદા તેને કશી;
 ગુણકને મન શોની જાજ, આજસુને તે શાનું કાજ;
 ભીખ માગે તે શાનો ભિજ, જોરાવરી તે શાનો જોગ;
 ભંંગીને મન શાની નાત, બરાનીને મન શાની જાત;
 મદમાન પીચે તે શાનો પવીચ, ભુકું તકે શાનો મીચ;

અકરમીને ઉદ્યમ કહો, શુભને મન શાનો વસ વસો;
 શેઠાઈમાં તે શાનું સત્ય, પટલાઈમાં તે શાનું પત્ય,
 પરમારથમાં શાનું પાપ, શીષાઈ તારે શાનો શાપ;
 રંડાપણ તે શાની સતી, પીડાઈ તે શાનો પતી;
 સંતોચીને શાનું કુઃખ; ધન વિના તે શાનું સુખ;
 દાનારને મન શાનું ધન, સુગમે મન શાનું તન;
 ભાંગની બાકી વીના શો ભાગ, સુધ સ્વીત વીના શો ભોગ;
 દાંડીદ્ર તારે ડાહ્યાણ કશું, પુત્ર વીના ઘર સુતર કશું
 નાત નહી ત્યાં શાની શીત, હેત વીના તે શાની પ્રીત;
 ગુણ વીના તે શાનું રૂપ, પ્રજા પીડે તે શાનો ભુપ;
 વીરેક વીના તે શી વીર્યાય, સાચે નહી તે શી નિંદ્યાય;
 કંઠ વીના તે શાનું ગાન, તાલ વીના તે શાનું તાન;
 દયા નહી તે શાનું દાન, મેઘમ રાજે શાનું માન;
 હરીજનને તે શો સંસાર, ખરી વાતમાં શાનો ખાર;
 કર્યું કરે તે શાનો કવી, શીખી વાત તે શાની નવી;
 ચારે બક્ષે તે શાનો સાડ, પકડ્યું લેતો શાનો પાડ;
 વેહવાર નહી તે શો વેપાર, કમાઈ નહી તે શાનો કાર;
 જાર જતને ભય નહી મન, નીરભે થઈ અદ્યો રાજન;
 દરબાર દીવાનનો દોઢો જોર, આબો રાતગઈ એક પોહોર;
 વખત મેટોત્રણે લોહનાં પાર, ક્રોધી રાજ્ય કરનો પ્રહાર
 ખીર વીર પ્રતીહાર જાગીયો, મન માહુ પીછીયા લાગીયો.
 કોણ હશે ભાઈ મોઢમ રાત, જે હોય તે આવજો પ્રભાત:

(૧૨)

નહી ઉઘાડું માંડે ખાર, જાડી ધારો નહી લગાર.
 તે વેળા બાહ્યો નંદરાય, મનમાંહે ધરતો લજ્જાપ;
 જાગે ને કોઈ ધનનો ધણી, જાગે નેને ચીતા ધણી;
 જાગે રાત અંધારી ચાર, જાગે ધન વરસતે ચાર.
 જાગે નેના ધરમાં સાપ, જાગે દીકરીયોનો આપ;
 જાગે નેને માથે વેઢેર, જાગે નેહ કરે બહુ કેર.
 જાગે ને જપતો જગદીશ, જાગે દાણી દાણ ને મીથ;
 જાગે ને કોઈ હોય જાર, જાગે કુળ સકુળની નાર.
 જાગે નેની દેહીમાં રોગ, જાગે ને કોઈ સાંધે જોગ;
 કોણ હશે ભાઈ માનમ રાત, ને હોય તે આવજો પ્રભાત.
 નહી ઉઘાડું માંડે ખાર, જાડી ધારો લાગશે વાર;
 તે વારે બાહ્યો નંદરાય, મનમાં ધરતો બહુ લજ્જાપ.
 લાને ને કોઈ હોય જાર, લાને ને સકુળની નાર;
 લાને મુખં બ્રાહ્મણ ને ભાટ, લાને મુખં શુણીશ શુણ માટ.
 લાને મોઢોટા મન ભંગ થાય, વચન ભંગથી લાને રાય;
 લાને લંપટ મુકે બાલ, લાને સ્ત્રી ઉતારે તોલ.
 નીચ કામે નરપતી ગયો, લજ્જા પામીને બાલન કહ્યો;
 ઉઘાડ ભાઈ હું નંદનરેય, પરધાન ઘેર કરવો પ્રવેશ.
 ધણું જરૂર માહારજે કામ, તે માટે આવ્યો આ કામ.
 શીઘ્ર ઉઘાડીને ચરણે લાભ, ને જોઈએ તે મુજ પાસે માલ.

હોહરા,

પ્રીતે બાહ્યો પોળીયો, સાંભળીએ રાજન;

(૧૩)

ખારતો નહી ઉઘાડીએ, એ પરત્યું તાહાં મંન. ૧

આ વેળાએ નીસારે, હાં તરકર હાં જાર;

માટે જાએ પાછા ફરી, રાખી આપનો ભાર. ૨

પરધાન ઘેર નહી માહરા, સ્ત્રી સાથે શું કામ;

અડધી રાતે એકસો, એવું શું કામ. ૩

આપાધ.

જોઈર ખીલાડીને શો મેલ, અજ વાધ તણિ શો એલ;

શોહ જળ એકઠા કેમ રમે, ગરૂડ સરપ એકઠા કેમ ગમે.

અન્ની છૂત કેમ થાએ એક, વીપ્રીત એ દોસે વીવેક;

તમો રાય મુરૂપની જાત, વીનતા સાથે શી કરવી વાત.

રાજા કહે ધડેશા ધાટ, ઉઘાડ ખાર જાવા દે વાટ;

હું જોમ જોમ રાખુહું ભાર, તું તેમ તેમ લગાડે પાર.

હવડાં વાત કરૂં શેહેલ, નહીતો આરાવુંહું મેહેલ;

પરધાનના તો પ્રાણુલ લેઉ, ભારે હંડતો તુજને દેઉ.

ત્યારે તાહાં શુંજાએ, નગર વશે તે માહારી ચાર;

જો રાએ હાણીને દુષ, તો હું કાંઈ વીચારે અબુધ.

માહારે તો મન નથી કાંઈ એક, તું મનમાં આણિએ ભેક;

મુખે મીત્ર વેહેડીને કામ, શીર્ષ થવું વાણશાડે કામ.

મનમાં કાહાપણ હોએ આજ, ઉઘાડ તુજ સરશે કાજ.

હોહારા.

કહે પ્રતીકાર રાજા સુણી, હું ખીલીવડાંઓ નહી જાઉ;

મત મનાવો જો માહરે, કાંક પરસેનતો ધાઉ. ૧

રાવ એક જોને કળજ, ખીજો તકે જો રાવ;
 ખીજો રાજ ગરબીયા, ગુણ એશીગળ થાય. ૨
 કુંડળ કાહાડ્યા કાનખા, મુલ જોનું નવ કોડ;
 આખ્યા હાથ પ્રતીહારને, જો અમુજખ જોડ. ૩

ચાપાઈ.

દ્રવ દેખીને ન શી મજે, દ્રવ દેખીને લાભે ભજે;
 દ્રવે લાભ ને દ્રવે હાણ, દ્રવ આસ આસના જાણ.
 દ્રવે જીવ જામ ને રહે, દ્રવે ઘેલાને કાલો કહે;
 દ્રવે કાપર દ્રવે સુર, દ્રવે મેષો દ્રવે નુર.
 દ્રવે ચેર ને દ્રવે શાહ, દ્રવે રંકને દ્રવે રાવ;
 દ્રવે કરપણ દ્રવે દાતાર, દ્રવે ઉગારે દ્રવ હરે ઠાર.
 દ્રવે શુત્ર ને દ્રવે મીત્ર, દ્રવે નીચ ને દ્રવે પવીત્ર;
 પૃથ્વીનું કારણ તે દ્રવ, દ્રવ થકી તે શોભે સરવ.
 કુંડળ જળ દીઠા પ્રતીહાર, તવ તેણે ઉઘાડ્યું ખાર;
 ગયો મેહુત મઘે રાજાન, દીઠું જોનું ઇંદ્રાસન;
 દીઠા પરધાન કેરા મેહુલ, તે આગળ શોભા સહુ શોહેન;
 દીઠું પાંજર પોપટ તણું, પચરંગી પીછું છે ઘણું.
 તે હેઠળ માંડ્યો છે પાટ, રાજ સાલી આંચો પાટ;
 બેઠી દીઠી તાંહા કામની, એવી ગુહી ભુતળ ભામની.
 અંદ્રવદની ને નયની વાંક, શીઠ આકારે કદીનો લાંક;
 હંસાગમની ગજ ગામની, શરદ અંદ્ર શોભે જાગમની.
 જોવી પુષ્પલતાની વેલ, જોવી વાદીમાંની કેળ.

(૧૫)

જેવી ચંપા કેરી કળી, જેવી વીજ ભગાડે ભલી.
 જેવી રતનકુલ દેવડી, એવી દેવાંગના રૂપે રૂડી;
 જેવી કાંઈ નાગેણી, નહી શામા એની સંધની;
 જેવી ઈંદ્ર તણી અપહરા, જેવી મદ ભરી ગછરા;
 કાગળીઅને કમળના વૃંદ; મુખ જાણે સારદ પ્રાનમનો ચંદ.
 અંબુજ હળ આકારે નેણ, અમારત જેવા જાણે વાણ;
 પાપણ પાન સરીખા પાપ, કરેણ કાળ સરીખી કામ.
 નાગ એક પાણ લક્ષણ ધણાં, જે કહીએ તે શાહાંભણાં;
 રામા રૂપ તણે ભંડાર, નવ દીઠી એવી કાંઈ નાર.

દોહરો.

- અપળ નેન અંબુજ સુચક, વાક યુગ્મશું જોડ;
 કનક કળસ પર આપીતા, ક્ષણું માત્ર નહીં જોડ. ૧
- કલવૃંદી સુભ ઉદરે, પાપણ તપ લેત પાન;
 ગ્રીવા કપાત સરીખડો, ઉજવળ આપીતરાન. ૨
- કનક શીખ શોભા નીરખતાં, અતુરા અતુર સુજાણ;
 પડિવેળાપી રાજેન્દ્રને વાગ્યું મોહનું ખાણ. ૩
- પાશાલો હાથ થકી, અગની થકી જેમ ધૂન;
 સર્વાંગમાં અગની થયો, આકળ વીકળ તરત. ૪
- ધરમ કરમ સહુ વીસર્યો, થયો અગની વશ અંગ;
 ખીણું કાંઈ સુત્ર નહી, સ્ત્રીશું લાગ્યો રંગ. ૫
- વીસર્યો ઈરટ શુદ્ધેવતા, વીસર્યો પ્રીતને
 વીસર્યો મેલ પુર મેહુડીયા, સ્ત્રીશું લાગ્યું

(૧૬)

આંચો નીકડે નીરખતાં, ભપતીત ધનધોર;
દ્રશી ન સુકે તે થકી, જગ સંદ્રષી સકોર. ૭

ચોપાઈ.

પોપટ પદમની ભેઠાં ભાં, માહોભે મહીપતી આંચો ત્યાં;
સમજ્યો પોપટ સમજી નાર, સતુર મળી બે કરે વીચાર.
આવતામાં વરત્યુંછે મન, કામ આકર્ષો છે રાજન;
ઈશ્વર આપણી રાખશે લાજ, કામની કહે શું કરવું કાજ.
'કે પોપટ નવ ધરશે ખીક, કહેધું નંદરાજને શીખ;
એમ કરતાં બાહ્યો વાણ, અધીક માતુરી મનમાં બાણ.
તું મુજને જાણીએ અજાણ, બાજ શું થયું સતુરસુજાણ;

હોહુરા.

કહે પોપટ ભલે આવીયા, પૃથ્વીપતી ભુપાળ;
આનંદભરે નંદરાપણ, પ્રજા તણા પ્રતીપાળ. ૧
તાત તમેહો જગતના, પ્રધાન તારો પુત્ર;
હું જાણુંહું નીહાળવા, આન્યાહો ધરમુત્ર.
તેન નથી ઘેરે તાહરો, ઘેરછે તેની નાર;
પણ તેછે તુજ આશરે, તમ પુત્રોને કાર. ૩
રાજા તેતો તાત છે, પરજા તેતો પૂત્ર;
શાસ્ત્ર શાખ પુરે સદા, સાચો અક્ષર મુત્ર. ૪
ખાઈ આવો બિસો ખારણી, એહ તમારો તાત;

મ બેસો નહ, કહે મનડાની વાત.

આવો ખારણી, એતો તાત નંદરાજ;

(૧૭)

સાસરવાસો લાવીના, તેની તે શી લાજ. ૬

આપણ એનાં છોકરાં, એહુ આપણો તાત;

પીતા પાસે બેસો મુખે, કહો મનડાની વાત. ૭

આપાઈ.

રાણી બાલી આણી ધીર, સાંભળ પાપટ મારા વીર;
અધીક બાલ તું ના બાલીશ, અદશે નંદરાબને યીશ.
હુંકમ શીશ નૃપના લીજીએ, પછી ઉત્તર તેનો કીજીએ;
એ છે ધરમ તણી અવતાર, જાણે રાકળ વીવેક વીમાર.
એ છે એક વીથાં ઘણ જાણ, માટે ઘણું શું કરે વખાણ.
અતુર પુરુષ માટે સાંખશે, મુખ્ય કોઈ માથી નાખશે.
તે માટે છાનો રહે જાત, અધીક શાંને કરે છે વાત;
વીવેક વાત મારે દીન વશી, નંદરાબની ખીકજ કશી.
કુંચન આગળ કચીર તે કશી, અતુર કને કેવી પારશી;
હનુમાન આગળ શા થેકડા, કરોડ આગળ શા દોકડા.
અઉદ જાણે તેને આ માર, સાતવાદીને શાનો ભાર;
પૂત્ર આગળ સીજી શી પ્રીત, વેદ આગળ તે શાં છે ગીત.
પરિશ્રમ આગળ શાં પાખંડ, દેવગતી આગળ શા દંડ;
દાસીદ્રથી ખીજું શું કુખ, સ્ત્રી રાત્રીથી ખીજું શું મુખ.
વીપ્ર આગળ ખીજી શી નાત, ખરો કેહેવાપ તેની શી ખ્યાત;
શિવ પૂજન આગળ શી સીધ, રાજરસોઈ આગળ શી યીધ;
ખીખ પત્રી તે ભુંકું કપું, દેહ ભુંડી જોનું રોગીયું;

અંદ્ર આગળે તારે કશો, રવી આગળે આગિયો કશો,
 શત્રુ આગળ શી કુંઃ મની વાત, મરાણ થકી ખીજી શી ધાત;
 પુન્ય આગળ ખીજુ શું કામ, રામ વિના ખીજુ શું નામ;
 કાશી આગળ ખીજે શો વાસ, સુગંધ માંહિ નેવો ખરાસ;
 સ્વર્ગ થકી તે સુખજ ધણું, વખાણ કરી શકે કેમ ધણું;
 એહને વશ વરતી સહુ લોક, એ આગળ કહાપણ સહુ કોક;
 નારી કહે સુણ પાપટ સહિ, એ સરખા કાઈ જૂનળમાં નહિ;

દોહરા.

તારે પોપટ ખેલીએ, સાંગળ મારી બેન;
 માં ખાપ આગળ ચાલે સહી, ને કર્યોએ તે બેન. ૧
 ખાળક અતી અન્યા કરે, મનમાં ન ધરે ખાપ;
 એનું જાણી તે કહ્યું, વેદ પુરાણિ છાપ. ૨
 માંડુ ઘેરું બાલનું, ગાન નવ આણિ શોખ,
 તેમ હું રાત્રને કહુ, એક ન ધરશો કાળ. ૩

ઓપાઈ.

જો વાડ થા / આમડા ગજો, મોંઘી વસ્તુ ક્યાંપા ગજો;
 જો ખરગડું ખાતું હોય અંન, તો જીવે નહિ એકે જંગ.
 કલ્પવૃક્ષ જો કેરી ખાપ, તેના ચોર કેમ પેદા પાપ;
 નવાણ પીતું હોએ નાર, તો જીવે જંતુ ક્યમ ધરે શરીર.
 ગા મારે પપ પીતા ખાળ, સસવાદી નવ બાલે આળ;
 સજા થઈને લુટી લે, તો પરજા કુણ આગળ કહે,

(૧૯)

રામ જપતાં ને નરકે જશે, તો કહ્યું તે કોનું ધરો;
 પિતા પ્રતિશું રંગશે નર, તો તે જાનનો કોણ બહે પાર.
 ગંગા નહાતાં પાપી થયો, વેદ વચન કેમ સાચાં હશે;
 વાર તડાંચી આવે ધાડ, દેશમાં કોની કરશું આડ.
 મેઘ વરસતાં પથપથ પડે, તેનો વાંક કોને શિર ચઢે;
 ધણિને વિખ દ ધરની નાર, કોણ સાચવે તેણે ઠાર.
 ધુપહાર થઈ વળજે સાપ, ત્યાં તે કોણ જળવશે આપ;
 અગરન જાણી આપે પીછે, વીખ થાવતો દાશ કોને દીછે;
 કુંડળ કરંડી આપ્તે કાન, કયાં આગળ જઈ કરીએ સાન
 મંદન જાણિ અંગ ધરિયે આપ, થાય અગ્નિ તો પૂરણ
 મેઢા જાણી જઈએ સરણ, દે ધાત તો ખમિયે મરણ.
 ધરનો દિવન ને ચાડી આપ, તેનો કુખ કોને કેહેવાય;
 આપે રજનારો ચોરી કરે, તો ભડાર શી પેરે ભરે.
 છાની થાપણ લોભે લે, તો સાક્ષી આવી શું દે;
 કોઈક તે કુખ દે પરચંડ, તેને તો રાજ દે દંડ.
 રાજ થઈ લુટી લે આપ, તો પરજનું પૂરણ પાપ;
 રાધવત ઉપર કોપે રાવ, રાંકે આણસ શો કરે ઉપાવ.
 તેને પુછે ઇશ્વર એક, વેદ વચન કરિ જુઓ વિવેક;
 રાવ પ્રભને કુખજ દે, તો લક્ષ અગળ ભોગવે.
 મોઢો કરે કુડાં ને કાન, કેમ પામે એ રૂડાં રાજ;
 રાગા શુક જે વાતો કરે, રાજ નું રૂઢીયામાં ધરે.

ભપભીત થઇને આવિયો, કાંકે સ્નાન રૂઢેમાં ક્ષાવયો;
 એ કેહેછે યુવ ને બેઠેન, તે આગળ કેમ થાએ એન.
 એક વાતનો સુને ધાટ, રાજ નધને બેઠો પાટ;
 આગતા સવાસાતા દીધાં માન, આગળ બેઢ્યાં ફેફળ પાન.
 બાદ્યો શુક સુણો સુંદરી, બાસો તાતથું હેનજ કરી;
 આપનિ ધુન્નિ કરી થાપશે, મન વાંછીત માગ્યું આપશે.
 લાભ્યા પસંદી આપણે સેર, રાવ આભ્યા છે ફેડી પર;
 જ્ઞાત તાત ને એ મોસાળ, આગ ઉપરછે અદકું બહાલ.
 એછે નોખરા આપાર, એને શિર પૃથ્વીનો ભાર;
 બેઠી બેનને તું ભાણેજ, આપણુ ઉપર અદકું હેન;
 હેત કરીને દગો જો દધ; તો તે નરક તણાં ફળ સેપ;

ફોહર.

માનની મુખ સનમુખ કરી, શુક શું કીધી વાત;
 કામભર્યો જો કાપશે, કરશે તારી ધાત. ૧
 કામી કામે આંધજો, તે ન ગણે બેન બાઈ;
 માટે બુજને મારશે, છાનો રહેને ભાઈ. ૨
 આપાઈ.

ભરજેમન તેતો બાકુજો, ખીજો મદ શમે આઠજો;
 ત્રીજો અંધ બન મદ નેહને, ચોથો અંધ મદ દેહને.
 પાંચમો અંધ ને નિવ આદર, છઠ્ઠો અંધ ને કોપે ભ
 સાતમો અંધ અંપાણો નેહ, આઠમો અંધ બસનાતી તે

એટલાં મદ વીચર ના કરે. ના કહિયેતો નિશ્ચે મરે;

દોહુરો.

વચન સુણી વિનતા તણું, શુક કહે શુભ વાત;
કામ મદ જીવન શું કરે, જગત પિતા સાક્ષાત. ૧

આનની અખળા સમી, મેં નવ દીક્રી કાપ;
કહું વાત પટંતરે, મનમાં સગળ જીવ. ૨

આપાઇ.

જો નૃપ આવે કપટે કરી, તો કુણ પુછે એને ફરી;
મામ પ્રધાનને શીદ મોકલ્યો, આપ કુંમ આવે એકસો.
એ કરતા સંસ્કૃતિ છે સેહેલ, ખસ ખસાર ચારાવે મહેલ;
પ્રધાનને રાજે કાળામરૂ યા કાણ જોરાવર છે એ દિસે.
એને માથે બળિયો ધર્મ, તો કુડાં કેમ કરશે કર્મ;
નંદરાયનું જો જાએ સત્પ, તો શી થાય પ્રજાની બત્પ.
જો ચુકે રાજની દેહ, તો જૂસ્ટી કેમ કરશે મેહ;
ખીન વાંકે રાજ કે દેહ, તે નિશ્ચે વુટી પડે ખજાણ;
નંદરાય મહાવે આજ, નિશ્ચે પૃથ્વી જાપ પાતાળ.
વાત કહું એક વૃક્ષને હું, કાને સાંભળ રાણી વું;
જોવા કારણ આઆ તેહ, આપણે દૂષે વૃક્ષા મેહ.
આજસુ ઘેર પધાર્યાં અંગ, ઉછવ આજ થયો નવરંગ;
હા માન સમજી બહુ પેર, ભલે પધાર્યા આપણ ઘેર.
પાપટનું ને વચનન લલ્લુ, સુણી સાંભળ રાજને થયું;

(૨૨)

બોઠો આસન હેતે કરી, પાસે ઉભી છે સુંદરી.
 ગાનનિ કહે સાંભળો મહારાજ, કાંકે કહો અમ સરખુ કાજ,
 દર્શન રાપ થયું તાહરું, પવિત્ર થયું મંદિર માહરું,
 અમો આશરે છું તમ તણે, અમ ઉપર હેત રાખાંબા થણે;
 પ્રેમલા મંદિરમાં પરવરી, શક પાક સાગરી કરી,
 કરવા ગાંધ્યો ઉત્તમ પાક, રસોઈ પત્રીશી સુંદર શાક;
 ગીઠાઈ ગધુરાં સુભ સદર, ખાટાં તીખાં અતિશે ખાર.
 લાણું વાર ન લાગી ધડી, જુગતે કરી રસોઈ નાવડી;
 કસ્તુરી લેપન કરયું શરીર, નહાવા કારણ મૂઝ્યું નીર.
 મંજન કીધું રાપ શરીર, પીતાંબર પછિ પેહરયું ધીર;
 મોઢી પાળ તે કંચન તણી, પિરસે સામગ્રી ધણિ ધણી.
 ભાવ થકી કીધું ભોજન, રીઝ્યો ધાણું મનમાં રાજન;
 વિનતાએ ત્યાં કર્યો વિવેક, દેખાકુ દ્રષ્ટાંત અનેક.
 ત્રાંખા પાત્રથી કાઢે ભાન, તેનો રંગ ઉઘવળ સક્ષાત;
 ખીન્ને પિરક્યો રૂપા થકી, દીધો રંગ પીજો નવલખી.
 ત્રીન્ને પિરક્યો સોનાને પાત્ર, લીસો રંગ દીધો તે ભાત;
 ચોથો પિતળ પાત્ર સુરંગ, દીધો કસુંખી તણો રંગ.
 પાંચમો પિરક્યો માટિ ને કામ, ત્યાં પાણ દીધો રંગ સ્વામ;
 જુવે જલત પચરંગી તણે, રાજન અમુરત પામ્યો ધણી
 રંગે જોતાં આતી અનૂપ, જોઈ રૂદિયે વિગતે ભૂપ;
 ભરે દોળિયો જ્યાં એકાદ, તેનો મુખમાં એકજ સવાદ,

જોગ કાલિયો રંગ રીશોક, મુખમાં સવાદ આવેછે એક;
 જામ સ્વેત કસું તી ખાપ, મુખમાં એક સવાદ જાણાય;
 હાથમાં પાત્ર દીકાનું ફાપ, ગણે ગયું જપ મેલયું મૂળ;
 દેખતાંમાં સોગા છે ઘણી, મુખમાં એક અનેક જોગણી;
 રાજમાં લક્ષણ પત્રીશ, હાડકામાં નવ આણી રીશ;
 સગળે શીખામણ છે એહ. ભાગ્યો મન તણી સંદેહ.
 જાન હવું તે સરમે ગિયું, જીવતીની સામુ જોધયું;
 કામની કહે એ કરે ઉપાય, રમે મન કાચો હોય રાય.
 મનમાં જોગ વિગાડી જુધ, ઘોળી ઘેનતું ઘોળું દૂધ;
 કાળી રાત્રી ઘેન કાખરી, મુઝાં દૂધ તે ભાજન ભરી.
 વિચીધ પ્રકારે કર્યો વિવેક, સવાદ દૂધનો સરમે એક;
 પામ્યો શિક્ષા સઘળી તેડ, ભાગ્યો મન તણી સંદેહ.
 આપું મન પોપટથી ગળ્યું, આપું નાચી સુણથી ગળ્યું;
 ઉઠ્યો ભાજન પુરાણ કરી, આપું ખીડું સુખ સુંદરી.
 અમુકાપ અંગુઠી તે જોડ, પદમાનિ કર સોંતીકે તોડ;
 મનમાં આણ્યો ખીજી ગર્મ, ઇશ્વર ખેનો રાજ્યો ધર્મ.
 કરી પ્રણામ તે પાછો વળ્યો, પ્રતિહારને મહિપતિ ગળ્યો;
 ઉઘાડે મંદિર તાલરે, કુંડળ આપ પાછું મા રે.
 તે પ્રતિહારે કહ્યું વચન, સાંભળ હો રૂડા રાજના;
 સતસારી મેટો છે રાય, તારી શોભા કહી નવ જાણ.

હોહુરા.

કહે પ્રતિહાર સુણ પુરપતી, તું હું મતુરસુભાણ;
 સધળી હહાપણ તુંજમાં, મોલો થઈ અનણ. ૧
 આપી કુંડળ પરવરપા, મુજ મંદિર મોઝાર;
 પાછું માગેછો વળી, તે કોનો વેરુ વાર. ૨
 જો કામે કુંડળ દિધાં, કર્યો ગ્રહ પ્રવેશ;
 કામ કર્યા વિણ આવીયો, માટે કુંડળ લેશ. ૩

એપાઈ.

જાણું અજાણું કરશે તમે, કુંડળ પાછું આપીશું અમે;
 વળી કહું ખીનું દ્રષ્ટાંત, જો રાજા છો એકાંત;
 જારે પસુને જૂસા થઈ, કાલાં દોર અવાડે જઈ.
 કા પીએ કાઈ નવ પીએ, કોશીયો પીઆવા ભરી લે;
 જેનું હાંકી જોવાળીયો જાય, કાઈ એસે કોઈ તરણું આપ.
 તેમાં જોવાળનો શો વાંક, લે અસઈ તે આડે આંક;
 ગામ જમાડે રૂડી ધર, હીચે નોતરાં ધેરે ધેર.
 હોય કોઈના અંગમાં દુખ, કાઈકને નવ લાગે જૂખ;
 તેમાં જમાડનરો શું કરે, મતુર હોય તે મનમાં ધર.
 જાર વાવવાને આપીયું, ગણવત નકી કરી આપીયું;
 પડતર રાખ કે અમણું વાવ, પંક્ચા પ્રમાણે માંડે લાવ.
 લીધા હાથી થોડા દામ, પલીત જોઈને આખાં દામ;
 ગળીયો થાય કે મરોતે મજા તેમાં વેચનારો શું કરે,

સજ્જ્યો માકર મન ઇછા કરી, રહ્યો હાથ પોતાને કરી;
 મસાડી મેસે દે કામ, માસ પપા પછી માગે દામ.
 અહરથ તણે હેર આંચો પુત્ર, શોભાવ્યું ખાખું ધરસુત્ર;
 વધામણિએ જઈ બ્રાજન કર્યો, પામ્યો દામ ને ત્યાજન થયે.
 રાજક દેવક તેને થાપ, પાકું લેવા કોપ ન જાય;
 વેવીશાળીયો લીલા કરે, વર રૂડો કન્યાને મળે.
 કરે અલખન કે ભુખે મરે, તેમાં વેવીશાળીયો શું કરે;
 ખાપ સમૃધી મુકી પછી, થયો પુત્ર સરવેનો પછી;
 રિંચે જુગદું હાર્યો સર્વ, ધરખાર રાહીતે જાયું દ્રવ.
 તેમાં શું કરે માને ખાપ, જીંધુ ઈર્મ કુવરનું આપ.
 નાનો પુત્ર મુક્યો નીશાળ, ગુરૂએ ભણાવ્યો. આણી બહાન;
 ખત્રોસ બહણી કીધો પણી, સંગ થયો પછે ગુણકા તણી.
 સીસરી વિદ્યા આડે આંક, ભણાવનારાનો શો વાંક.
 એવાં કઠિતક લાખ કરાડ, કહું તમ આગળ બેહુ કરજોડ;
 હું જાણું સકામે ગયા, સર્વો અર્થ કે અમયા રહ્યા.
 તે વાતનો હું નહી જમાન, હું બોલો રહું મારે કામ;
 બિચાડીને જાલા દઉં, તેટલા માટે કુંડળ લઉં.
 રાખું ખારતો પાછા ફરો, ખીજે હહાડે માથા તે કરો;
 મેંતા મારો ધર્મ મુંકીયો, કુંડળને ભોલે ચુકીયો.
 તે કુંડળ કેમ આપ્યું જાય, હેર જાઓ સમજીને રાખ.
 તમે ન કર્યું હોય કુંડળ, આગળ જાતારહેયે ધર્મ;

(૨૬)

તરે સત્ય ને બુડે પાપ, તેના વેદ પુરાણે છાપ.
 ઉપન્યું રાજ્યને મન વહાન, કુંડળ ઉપર આપી સાજ;
 સખાશ કહ્યું તે રૂડી પેર, મહીપતી આંચો પોતે ઘેર.
 સમજ્યો પોતે પુરૂષ પુરાણ, ખીજા કોને ન કર્યું જાણ;
 રાજ્ય પાપટ તીજ નાર, ચોથો એક જાણે પ્રતીહાર.
 એ વાન એટલેથી રહી, હવે પ્રધાનની શી ગત થઇ;
 કહે સાંભળો હું તે લહું, પ્રભુ પ્રતાપે આગળ કહું.

કૌહુરા.

આંચો પાંચ પાપવાડીએ, વૈભોમન પરધાન;
 લાંચો ઘોડા આવી ભજા, મહીપતી દીધાં માન. ૧
 તોરી જોવા તનપરે, હરખ્યું સકિતું મેન;
 વજીર વાસ પંચારીયે, હુકમ કર્યો રાજેન. ૨
 મહોલે આંચો મહાપતો, પ્રતીહારે દીધાં માન;
 કુંડળ જે નવ કોઢીનાં, દીઠાં તેને કાન. ૩
 સાજ સવાજખની દીઠી, જે ગોઠી પ્રતીહાર;
 દેખે જાંચો દેખતાં, અંતર ઉઠી ત્રાજ. ૪

ચોપાઇ

પ્રતીહારેપર કીધી શીરા, ભગર ખાણ મહાન્યું શીરા;
 મેં સોંપ્યું હવે તુલને કાગ, કેમ સુનો મુંઝવો તે ઠાગ.
 કોણ આંચું ને કોણજ ગયું, કોણે મન વશજ નવ રહ્યું;
 સાચું જાણને કહે વાત, નહીતે મારી કરશું ધાત.

(૨૭)

પ્રતિહારનું એ છે કામ, સુનો પણ ના મુંઝે ઠામ;
 અરે પાપી તું ક્યાં રૂંદે, એમ કહીને ક્રોધવ કરે.
 કહે પ્રતિહાર સુણ વડા વજીર, આપ રૂઢપમાં રાખ્યા ધીર;
 જુઠ સાથે લવો તાહરા, નથી તલ માત્ર વાંક માહરા.
 ગયા જેહ દીવશના ગાગ, સુનો નથી મુંઝ્યો મેં ઠાગ;
 રાંક ગાણસ નહીં જત્યે કોપ, આપ શે ન વીચારી જીવ.
 જે પ્રત નવ આસે તમે, તેને કેમ વારી શકું અમે;
 એમ જે લખ્યું હોય તે પાપ, મુકું દામ તો મારો જાગ;
 તરફર હોયતો પ્રગટ કેમ કરે, ધરમાં જઈને ખુણિ પરે;
 હાહામાં તે કેમ સમાઉ, તમ આગળ ચુગતો કેમ પાઉ.
 ચુગલ રૂપી કુંડળને સાન, સમજાવે ગનમાં જોઈ માન;
 મેં જાણ્યું હું પામીશ વહાલ, વધામણીમાં પાચે ગાળ.
 પ્રતિહારનાં વચન સાંભળી, પ્રધાન રહ્યો ગનમાંહી બળી.
 દોહરા.

રાખી શીશ રૂપી વીશે, આંચે મંદીરમાંહ;
 પાપટ પદમતી એ જાણી, વાટ જુવે છે ન્યાંપ. ૧

વેસાચના ત્યાં નીરખીયો, કૃતાંત રાસખો ડાળ;
 શીસે ભગર મહાવીર્યું, ગતી રાંતો વીકરાળ. ૨

પાપટ પદમતી સગજીયાં, જઈ નગાંચું શીશ;
 એમ કુશળ છે આપણિ, તજે રૂપથી શીસ.
 કહે પાપટ આવને નથી, રખે કરે મન ભંગ;

તારા પુન્ય પ્રતાપથી, ઇશ્વર સખ્યો ધર્મ. ૪

પ્રજાગ કરીને પદમની, ખાલી પતીની સાથ;

વોંટી રાજ નંદની, દીઠી જમણે હાથ, ૫

અગની રાજ અદકી હતી, તેમાં રેડ્યું ધૂન;

સજ અગની મંધક ભાળ્યાં, ભડકો ઉઠ્યો તરત. ૬

નવ ખાએ નવ જગ પીએ, નહી નોંદ્રાનો ભાગ;

એકે વાત ન ઉઠે, પાંચો હૃદયમાં ડાઘ. ૭

હાળ્યો તેહ નહી ટાળ્યો, દીઠી જે સાક્ષાત;

જેમ અક્ષર છૂટી તણાં જેમ ખીખાની ભાત. ૮

ચોપાઈ

કહેછે મુક નાંખીને સીસ, તજે રાખ રૂદાયેંયા ચીસ;

સમજે ગનમાં આણી પરે, નધા ખાંમણ લાગી તુલ ખેર-

તે વાતે પ્રતીક્ષા કરે, દવામાં રાતવામાં ખરે;

અથ ઇતી તે જેવી પાઠ, વીસતારી માંડીને કહી.

ઇશ્વરે રાખ્યુંછે આપ, જુઠું ખાલે બેસે પાપ;

જર ધણ આંચો જગજગ થયો, પસણી આપી મંદીર થયો.

કહી ખેન મુખ આણી વહાણ, આપી વોંટી આપી સાલ;

તે વાતનો મુરજ રાખીયો, રાતીનો ધર્મ રાખે રાખીયો.

સાચી વાત કહું તમ સાથ, કહેનો અગની ઝાલું હાથ;

પદમની પાપરે કલા જુહુ ભેર, તેલિતો નવ મુંકયો ખેર-

જમ જમ ખે જણ વાતો કરે, તેમ તેમ રાખ ધણેરા ખરે;

(૨૬)

એને ગારં કે હું મરું, ભારે દુખ હૃદયમાં પરચું.
 એને ગારતા કોઈ રાપ, પ્રધાનપણું તો મારું જાય;
 હલવે હલવે વેર લઈશું, રાત્રીને ધણું દુખ દેઈશું.
 એવો મનમાં રાખ્યો ક્રોધ, ગાને ગઈ કાંઈનો પ્રતીષ્ઠા;
 મુરખ પાપટ ગુણહીન ગુહ, શું મુજી બોલેછે મુઠ.
 કાને સાંભલ તારી ક્ષાત, આપી કુંડળ આવ્યો રાત;
 કામ અંધછે જોતું એન, દ્રષ્ટે પડી ન મુકે બિન.
 ભાઈ બાપની વાતો ધણી, તેતો મુજને કહેવા તણી;
 મુરખ રાણીએ જીત્યો રાપ, તેના મુજ આગળ ગુણ ગાય.
 સ્ત્રી સરીત વખાણ્યું તમો, તે હણપણ કેમ માનું અમો;
 હું સ્ત્રી સરીત ભણ્યોયું ધણું, તણ્યું એન સ્વરાઈ તણું.
 ગઈ ધાં કુડી નવ થાય, સુઝી પછને બોલે કાય;
 સમ પ્રતીક્ષા જાગ્રિ કરે, દેહ બધો અંગીમાં ધરે;
 વળી દુખણી ધઈને રાપ, અબળા જીવ પોતાનો જાય.
 કોટી લાખ કરે ઉપાય, તેહ અમ જુઠી નવ થાય;
 ભામની નેહ માને ભરતાર, ગુણ વજરનો પાણુ ગુમાર
 હોહરા.

પ્રતીક્ષા માનું નહી, જે જે બોલે વાત

જેમ અક્ષરે છૂટી તણા, જેમ બીમાની ભાત. ૧

અનેક ઉપાય તમે કરો, જેમ પથર પર ગીર;

સૌંદર્ય દળે ન માહરો, દૃઢ કરી રાખુ ધીર ૨

એ પાણી મગ નહીં ચઢે, સો મણુ ખાળે કાજ; ૩
 ઇશ્વર આણુ માનું નહીં, સ્ત્રી ચરી તનો કાઠ;
 પડી ભાત શીડે નહીં, પડી હાડે જોમ ગાંઠ;
 ઘોડી પણ છુટે નહીં, પડી રૂઢ્યમાં આંઠ. ૪

આપાર્થ

સ્ત્રીના સમ વસણીની પ્રીત, ફુલ ત્ય સચુ ભગન્ની રીત;
 અપર હેત ગુણકાની પ્રીત, ફુલમાં ફુલ તે વાધે નીત.
 મંદ પાન ડાહ્યો કાગ પચીત, વસીપરે અમૃત રાજી મીત;
 સ્વદેહ યોગ્ય પાગ્ય પુત, ઇછે સ્વર્ગ ઉપાસે ભુત.
 સોની સાત ભીક્ષુક શો ભોગ, નાગર નેહ જતીનો જોગ;
 જનની જાત લંપટનો કોત, સ્ત્રીના સમ ફાગડના ઝોત.
 મુત મલણ નપુથક નુર, વેશી વીસવાસ કાંગનો કુર;
 વીપ્ર હિમત કણ્ણી કુળ રૂપ, ગરાગ જોજારો ભીક્ષુક ભુપ.
 નરજો ભી નારી નાતરાનું પુન્ય, જોગીનું ગાણું નાપીક મુન્ય;
 કરી સાચો ભોજો જન ભાટ, વાલંક વેશ્યાને વગ કાઠ.
 યુગલ સાચો ને ચારનું ચોત, અસુર આચારી રજપુત શું પ્રીત;
 ઘેટના વાના ગાને જોહ, મુરખ મહીપતી કહીએ તેહ.
 શુક કહે એ સાચુ કહું, લક્ષણ જોતામાં મેં લહું.
 હું નહીં કહું પક્ષીની જાત માયી સાચાં ગાનો વાત;
 અચીક રાજનો શો વીમાંવાસ, કુંડળ લખે હર્ષડાની સાથ.
 સારવ સરખું નથી ત્યાં કોણ, કહું પટંગો તે પુ જોય;

એક શંખ નદીમાં પડ્યો, ખીજો વિદ્યાર્થીને કર ચઢ્યો
 એક છીપ શંખ સમવૃદ્ધ, ખીજામાં મોતી અતિ મુલ્ય;
 એક પથર હેવળ પુત્રાય, ખીજો શરીરપટ સદત્રા થાય.
 એક ક્ષીપાખંડલ ભણિ, ખીજો ગુણ હરીના ગણિ;
 એક મણી કરેડે કામ, ખીજો મણી દોકડે દામ.
 એક નાચી હોય શંખણી, ખીજી પદમળી ને ચોત્રણી;
 એક તેન તે કુળ તારે, ખીજો પુત્ર કુળ સેધારે.
 એક વીપ્ર તે ખેતી કરે, ખીજો ચાર વેદ આચરે;
 એક કાષ્ઠ તણા એધણાં, ખીજા ખાવન ચંદન તણાં.
 એક નીર સરોવર તીર, ખીજું ગંગા કેરું નીર;
 એક ખંતવ દુરળજ હવાલ, ખીજો તે ખેસે સુખપાલ.
 એક સુત્ર સત્તાધ્યે શેર, ખીજું ખેસે મોઢું મેર;
 એક તત્ત્વ ધાણીએ પીઝાય, ખીજો શીવ સામે પુત્રાય.
 એક ડાખા કર કુડો કહેવાય, ખીજો જમણિ ભિન્ન થાય;
 એક અગ્નિપર હોમ હોમાય, ખીજો કામ જુઠાનો જાપ.
 એક બોશી તે હળને વહે, ખીજો રાજ દરબારે રહે;
 એકને વહાણ તણા વેપાર, ખીજો સીર ઉપાડે ભાર.
 એકતો નાગરવેલનું પાન, ખીજું તો નર વગડે રાન;
 એકતો અમૃત કુલ શિકાર, ખીજું જલભાજનો હાર.
 એક નાચી સામીસુ મળી, ખીજી જાર ખીજાને મળી;
 એક ઘેર ઘેર ભીખે જોડશે, ખીજો તે ખેસે ઘોડશે.

એકને ગામ જાનાનું જાપ, ખીજે રાપ પૃથ્વીપતી થાય;
 એક તું ખી જોગી ભીક્ષા કરે, ખીજી રાપ દ્વારે ઉચરે.
 એક લોહ શેર પછાતા તૂણું, ખીજું અમુલ્ય સમશેર ધણું;
 એક વસ્તુ દોકડે ગળ, ખીજું અમુલ્ય જીવે તે ધન.
 એક જન પરમારથ કરે, ખીજે પ્રાણ લોકોના હરે;
 એક સાદાવૃત આપે શીખ, ખીજે ઘેર ઘેર માગે બીખ.
 એક હસ્તી ઉપર મઢે, ખીજે આણવણ પમ રકબડે;
 એક શાસ્ત્ર નામ નીત્યે ભણે, ખીજે કરના વેઠા ગણે.
 એક કહોતો કહું અનેક, જોજો મનમાં કરી વીવેક;
 નામ એક પણ ગુણ છે ધણા, એક રાપ ખીરંજક તણા.

દોહરા.

કહે પ્રધાન તું શું કરે, એક તમે નહી તેલ;
 માર મન માને નહી, મીથ્યા લવરી મેલ. ૧
 પરહરી પોતે પદમની, પોતે ગઈ પીચેર;
 અનેક ઘિવશ એમ વહી ગયા, કાઈ ન જાણિ પેર. ૨
 રાજાનો ભોળવાઈ ગયો, વજીર તણે મન વેર;
 હૃદયે વેરજ વાધિયું, રાએ રાખ્યું ઝેર. ૩
 એક વરસ એમ વહી ગયું, થયું રાપને બાણ;
 મુજ માટે આ પરહરી, મતુરા મતુર મુજાણ. ૪
 પરસપર માણું પ્રીછઓ, વહીવોમન પરધાન;
 હેન હેખડે અતી ધણું, હે મન માનમાં માન. ૫

તજિતા માન્યું નહી, તેડી નહી ઘેર નાર;
 એક દીવાશ નંદરાવજી, કીધો મન વીચાર. ૬
 રાય પ્રધાન જે નીસર્યા, રમવા સુખ શીકાર;
 સેના સાથ કોઈ નહી, પ્રધાન રાજકુમાર. ૭
 રમી શીકાર પાછા ફર્યા, નૈણાવતી ગોઝાર;
 નેણકમળ વેહેવારીયો, આવ્યો તણે ઠાર. ૮
 તે રાસરો પરધાનનો, આવી લાગ્યો પાપ;
 આદર ભાવ અદેડા કર્યો, બહુ વીધ દીધાં માન. ૯
 ધન ગામ ધન ગાંદર, ધન આજનો દીશ;
 ધન રાય પ્રધાન પદા ધીપા, પ્રસન્ન થયા મને ઇશ. ૧૦
 ઠાવ્યો પાટ કનક તણો, વેર્યાં પુષ્પ ચોપારા;
 કુમ કુમ છાંય નાખીયા, રંગ મહેલ ગવાસ. ૧૧
 તરીયા તોરાણ બાંધીયાં, મોતી પુર્યા ચોક;
 ફૂલે ઉમર ધોવરાવીયા, અનવાળા બહુ ગોખ. ૧૨
 મંદન કરી અરગજ, મરદન કર્યું શરીર;
 કુલ તેલ તન શારિયાં, સુસી ગંગોદક નીર. ૧૩
 ભાવતાં ભાજન કરાવીયાં, મેવા ને પકવાન;
 મુખવાશ લલીંગ એલસી, ખિડસે ખાસક પાન. ૧૪
 ભાજન કરીને ઉઠીયા, ઠાળી બાજી એકાંત;
 આણ્યા પાસા સોગઠા, ભાગ્યા મનની ભાંત. ૧૫
 વેહેવારીયો કરે આકરી, દીપક સ્ત્રીને હાથ;

- રાજ પ્રધાન ત્યાં બેઠુછે, અન્ય નહીં કો સાથ. ૧૬
 વાત કાઠી રમવા તણી, વીપરીત વાત વીચાર;
 ચાર વીના રમવું કશું, બેનો શો વહેવાર. ૧૭
 રાય પ્રધાન ભેર થયા, જોવા સારખી વાત;
 એક મેર એ પદમની, જોડે તેનો તાત. ૧૮
 ચારે પાસે ચતુર છે, જોવા સારખી વાત;
 સાગી ઝડ પાસા તણી, સહુ ધરે મન વાદ. ૧૯
 પેહલો વાત સસારો કહે, ભાગવા મનનો ભેદ;
 હવે પાખાર પડે જોડના, કહે તે સત્ય એમ બેદ. ૨૦
 ન પડે જુઠો જાણ્યો, એક ન કરશે કોય,
 એમ કહીને ઢાળીયા, અન્યો અન્ય પાસાય. ૨૧
 વચમાં ઇશ્વર આણીયા, સત્ય સાખી કહેવાય;
 ગંગોદક નિરમળ ભલું, સદા પવીત્રજ સાર. ૨૨
 તેવું કુળ હોય માહરે, પડ પાસા પાખાર;

રાજ ઉવાચ.

- હુંસ ગયો સરસર નિગે, હીકું અમૃત સાર;
 પીધા વાણ પાછો વળ્યો, પડ પાસા પાખાર. ૨૩

પદમણી ઉવાચ-

- સીંહ મુંછ ભારંગ મણિ, કૃપીન ધન સતિ નાર;
 જીવ ગેયે પરકર નશો, પડ પાસા પાખાર.

(૩૫)

ચોપાઇ.

પ્રથમ નાખ્યા સસરે તે ઠાર, ખરા પડ્યા તેના પોખાર;
વડેવારીઆની હાથે ચડ્યા, તેના તરત પોખારન પડ્યા.
ઠાળ્યા કાગની ત્રીજી નાર, ખટ્ટુ વીધથી પરઠા પોખાર;
ચોપી વારે નાખ્યા પરધાન, ન પડ્યા પોખાર ઉતર્યું માન.
હથી પડ્યા માંહિગદી સાથ, અરસપરસ તાળી દઈ હાથ;
તારે વચ્ચર વાણિ ખાલીચો, મન તણિ પડેા ખાલીચો.
ગીજ વારનાં ખોટા પડે, ગાહરે મન અચરતનો અડે;
એક વાર પાષરૂ આયે સ્નાપ, તે સાચું નવ માને કાપ.
તારે સસરે ખાદ્યો વાણ, સાંબળો સહુડો ચતુરસુખણ;
સાચો ઇશ્વર પુરે સાખ, નાખ્યા વાર હજારાં લાખ.
ઉન્હા તેલ તે તાઠાં કરે, કુખ પડે ગાણસને હરે;
એમ કહી હસીયા સાગમાં, લીધા પાસા સસરે હાથમાં.

દોહરો.

શોભે ઉવાચ.

આખિ કેરી ઉતરે, કેળાં કદલી સાર;
ખરાસ વાસ તજે નહી, પડે પાસા પોખાર. ૧

રાજા ઉવાચ.

પ્રસાદ જાણી જેવનો, ગયો પુલ્લન તે ઠાર;
દર્શન પણ સ્પર્શન નહી, પડે પાસા પોખાર. ૨

પ્રધાન ઉવાચ.

(૩૬)

શ્યામા સેતુ સંચર્યો, શઙ્ગ દેખીને નાર;

પેહુલો કોપ સે નહી, પડ પાસા પાખાર.

૩

પદમની ઉવાચ.

તેજ ન સહે તાંજણો, સુર ન સહે માર;

કુવચન સતી સહે નહી, પડ પાસા પાખાર.

૪

ઓપાઈ.

સસરો રાજ ત્રીજ નાર, ત્રણ જાણ તણા પડ્યા પાખાર;

ન પાછા પ્રધાનને ઝાંખા થયો, ક્ષણું એક રહીને બાલી ચે.

ત્રીજ વાર પડે પાખાર, તો હું વાત માનું નીરધાર;

દોહરા.

શેઠા ઉવાચ.

સીતા સમ નહી સુંદરી, દીધા ધરમ વીચાર;

સોને શ્યામ આડે નહી, પડ પાસા પાખાર

૧

રાજા ઉવાચ.

અમૃત પીરશ્યું થાળમાં, આપે કરવા આહાર;

દોહું પણ આજ્યું નહી, પડ પાસા પાખાર.

૨

પદમની ઉવાચ.

ધન્યર બેલી સરવનો, નોધારા આધાર;

સાત્ય રાજ સતીયા તણું, પડ પાસા પાખાર.

૩

પ્રધાન ઉવાચ.

મીની આગળ પપ રહે, અગ્નિ કને ધૂત સાર;

(૩૭)

ભુખ્યા કને ભોજન રહે, પડ પાસા પોખાર. ૪

ચોખ્ખ

પાંચા ખાર જરખ્યા જણુ ત્રણ, વજર વાત સંભળાવે ઠણું;

વેદ વચન કહેવાએ ચાર, તે તે વાત માનું નીરધાર.

સસરે હરખ્યો તતક્ષણ લીધ, નાખ્યા દાવ કચેને સીધ;

રાખું સન જ વેદજ તણું, ત્રણ તે મનમાં હરખ્યા ધણું.

દોહરા.

શેઠા ઉવાચ.

સને ખાંધી મેદની, સને ખાંધ્યો સંસાર;

સત્ય હોય જો અધ વસો, પડ પાસા પોખાર. ૧

રાજા ઉવાચ.

રતન અમુલ્ય શોભા ધણી, લોભ ગયો તે કાર;

દોડું પણ લીધું નહી, પડ પાસા પોખાર. ૨

પદમતી ઉવાચ.

સત મુકે જો સાંધવી; ધરા ન ઝીસે ભાર;

તે ગુણ હોય જો મુજમાં, પડ પાસા પોખાર. ૩

વજર ઉવાચ.

અરણ્ય કને આરશી રહે, ઇંદુ કને અંધકાર;

ભર કને જુવની રહે, પડ પાસા પોખાર. ૪

ચોખ્ખ.

પડયા ખાર જણુ ત્રણ તણા, ન પડયા પ્રધાનના નાખ્યા ધણા;

(૩૮)

બહુર અપમાન થયો બહુ પેર, તેણે રાખ્યું દૂધમાં ઝેર.
 પંચમાં ભુંરો કહે સહુ, મનમાં બેદ પામેછે બહુ;
 પંચ પ્રગાલ્ય કરે છે ખરું, જાકી સરવે જીવું તાડરું.
 પંચ કહે તે જો નવ કરે, તે સુદૃઢ પાતાનું હરે;
 એક વાર સહુ નાખો આપ, ફરી બાકો તેને શીર પાપ.
 પંચ વારથી પાછો જાય, તે કષ્ટ વાર કુટો કહેવાય;
 એવાં વાપક સુણી કરણ, હરખ્યા પેલા તણે જાણ.

હોહુર.

શોભા ઉવાચ.

અહલ્યા તારા દુષ્ટી, સીતા મંત્રોદરી નાર;
 એવું કુળ દોષ માહરું, પડ પાસા પોખાર. ૧

રાજા ઉવાચ.

અમૃત પીને ઉપન્યો, શોભા તણી ન પાર;
 તેને અડવા મન કર્યું, પડ પાસા પોખાર. ૨

પ્રધાન ઉવાચ.

અહી મુખ આલિત નવ રહે, ચેર કને ભંડાર.
 કામી આગળ કાગળી, પડ પાસા પોખાર. ૩

ચાપાઈ.

પ્રધાન ખરૂટ થયો બહુ પેર, તેણે રાખ્યું રૂઝીએ ઝેર;
 કસી વાત સત રૂઝે સહી, નારી પેર સહવાળે નહી.
 રાત્રીને મુખે નવ કહેવાય, પટંતરે પારખી જાય;

હરતે રમતે વીતી રાત, પો કાઠ્ય ને થયો પ્રમાન.
 પ્રધાનનું નવ માન્યું સીત, અશ્વ મઠી આલ્યા ખે મીત;
 વીનતાને ક્રીષો વાવેલ, કાપામાં રાખ્યો ઠાવેલ.
 એમ કહી આલ્યો પરધાન, રાતી વચન નવ સુણ્યું કાન;
 વજ્રર રાય ખે વનમાં જાય, નથી ખીજો કોઈ સાથે સા.
 સુંદર વાંચ ને સીતળ ગીર, ઝાડ ચંપાનું તેને તીર;
 જઈ ઉતર્યા તેની છાંય, તૂપ જળ પીવા પેઠા માંપ.
 પીધું નીર ને સાત્યા થઈ, લખ્યો દોહરો ભીંતે જઈ;

દોહરા.

- હજી વાઘ સહુ જીવને, મંસા હારિ કહેવાય.
 દ્રઢ વિસવસ ધરે સહુ, આપ ખસા નવ ખાય. ૧
- એમ લખી પાઠો વખ્યો, આવ્યો જગથી ખાહાર;
 પછે પ્રધાન પીવા ગયો, દોરો ભીંતે મોઝાર. ૨
- અક્ષર એક ખીજો ઘણું, પોતે લખિયો એક;
 આપે હહાપણ શું કરે, પરનો દાઢે વેક. ૩
- પ્રતી ઉત્તર પોને લખ્યો, સુન્ને જગસો પેદ;
 સાચો શાને પરવરે, કપટ કરી મુજ ઘેર. ૪
- ભુખ્યાને ગન ભાવંશે, અનાયની શી આશ;
 જરને ગન શી દીડરી, પરજી ખેનના સાથ. ૫
- ખીજ વાર જગમાં ગયો, કીઝચો તવ રાજંગ;
 અક્ષર વાંચી પ્રધાનના, પોને લખિયો લેખ. ૬

(૪૦)

જાણે આણે ખરખરે, કુખ ના ધરતો રૂખ. ૭

ગર્જન વશ આંકુશ તણે, નાચી છે વશ સરગ;

અરણ્ય વશ મરજદછે, રાજ વશછે ધરમ. ૮

એપાઈ.

એમ લખી આવ્યો રાજન, પછી પેઠા જળ પીવા પ્રધાન
તે વાંચી ઉતર આ લખ્યો, ક્રોધ અતીક્ષ્ણ મનમાં રખ્યો

હોહરો.

નરશો જાય તણાવમાં. દેખી અમૃત તોય;

પીધા વણ છીપે નહી, પાછો નવલે કોપ. ૯

એપાઈ.

એમ લખીને આવ્યો બહાર, પછે રાય ગયો તે ઠાર;

વાંચ્યા અક્ષર એતો ચીત્ત, કોપ કરીને લખ્યું ક્ષીત.

હોહરો.

બાંધાં મેતી ન હોચીયે, પ્રમાણ કરીએ પેર;

કબુલ ને જાણી કરે, ગરજે જાએ ઘેર. ૧૦

એપાઈ.

એવું કહી બહાર આવ્યો, ખાર રૂપમાં અધીક લાચીયો;

વળી રાય લખ્યો એક મરગ, રાખવાં શ્યામા કેરી મરમ.

હોહરો.

નીચી દ્રષ્ટ નવ કરે, જો ગોઠે કહેવાય;

સો લાંબણુ જો સીંહ કરે, તોએ તૂંચ નવ આવ. ૧૧

(૪૧)

ચોપાઈ.

વળી પ્રધાને તે વાંચીયું, અદકું વેર દીલમાં સાંચિયું;
વળી લખ્યું દીલ આણી ફૂલ, જો મુજને ઉપજવો સુખ.

દોહરા.

- હેત શું વિષ ના પીંછયે કોઈ અમૃત ન ખાપ;
પટે પાણિ ન માગીયે, વાડ વેલો નવ ખાપ. ૧
- તે વાંચી રાજ લખે, છેલો અક્ષર જાંક;
આપે ડહાપણ શું કરે, પરનો કાઠો વંક. ૨
- મુરખ તો માને નહી, માને ચતુરસુખાણ;
સત ગયે સરવે ગયું, જામે વેદ પુરાણ. ૩
- સત્ય આપારે મેદની, સત્યે દિવાકર સુર્ય;
તે સત્ય જોણે મુકીયું, તેને હત્યા પુર. ૪
- રાખી પ્રીત પટંતરે, તે વાર વહેવાર;
તેનો પડતે ભાગીચો, રમીયા તેણે કાર. ૫
- તેહ વજીરે વાંચીયું, લખીયો છેલો ભેદ;
અન્ન ખાપડું શું કરે, સીંહ શું રાખે ખેદ. ૬
- સતી સીલ ડહાપણ ગયું, ગયું ગમતાં ને નામ;
સત્યે પાણી વહેતું ગયું, જ્યારે પ્રગટ્યો કામ. ૭
- નાત જાતનો ભય નહી, જોત્ર નહી ગુણ સાંગ;
રાજ પ્રેમનો ભય નહી, જ્યારે પ્રગટ્યો કામ. ૮
- અળખાગણી અલકાપુરી, અળખામણ શીવ શ્યામ;

(૪૨)

અળખાગણી નિત આતંગા, જ્યારે પ્રગટયો કામ. ૯

સુખ નહીં સુતાં સેવડી, સુખ નહીં આડે જાગ;

જળ ભોજન નોંદ્રા નહીં, જ્યારે પ્રગટયો કામ. ૧૦

ગમે નહીં ધર મેડીયો, ગમે નહીં સુર ધાગ;

ગમે ન વાત વિદ્યા તણી, જ્યારે પ્રગટયો કામ. ૧૧

આપાઈ

એહવાં લખ્યાં પ્રધાને વૃત, તે રાજ્યે વાંચું તરત;
કોઈ કોઈને મુખ નવ કહે, લખી પઠેતરે છાનો રહે.

રાજ કહે લખું એક વાર, જો મુરખ મુંડે અહંકર;

કોહર:

નિત્ય કમળ જાગ્યાં રહે, નીમીશ ન ભેદ નાર;

કામ ન ભેદ તેહને, જોનું શુદ્ધ શરીર. ૧

જીભને ઓગટ આડે નહીં, સોને આડે ન શ્યામ;

ગુણને અવયુણ નવ આડે; આડે ન સ્તાનીને કામ. ૨

જ્ઞીને આગની નર આડે, કુદ રહે નહીં રાગ;

લોભને લાભ આડે નહીં, આડે ન સ્તાનીને કામ. ૩

બ્રહ્મને કરમ આડે નહીં, સંતાપીને દુખ;

જોગને ભાગ આડે નહીં, રોગીને નહીં સુખ. ૪

તરૂણને તિગિર આડે નહીં, સંહીને આડે નહીં શાપ;

સોને શ્યામ આડે નહીં, પરીબ્રહ્મને નહીં પાપ. ૫

વેદને ભેદ આડે નહીં, ખલને આડે ન રાસ;

(૪૩)

સામને જુક ગાડે નહી, જો પ્રભુ ગાંધે પત્ત- ૬
અગની ખાળે સરવને, ખાલ્યો જીવ ન જાણ;
ગાંધે જિતે એમ સરવને, જ્ઞાની નવ જીતાય. ૭
પ્રિય પાખંડ અજ્ઞાણને, હડીજન વહાલા રાગ;
સમને વહાલું ધરગણે, કામની વહાલો કાગ ૮

ચોપાઈ

સા લખી આજ્યો ખારણે, પતીત પરધાન તણે કારણે;
મરે પ્રજાને લખ્યો એક જાણ, ઉતારવા રાજનો તોલ.

દોહરા.

ઉગાયા ઇશ ન જીતાયો, જીત્યો નહી શ્રીરામ;
જ્ઞાતીકે જીત્યો નહી, એહ અજીત છે કાગ. ૧
જીત્યો નહી મહા મુનિવરે, નવ જીત્યો રવી ચંદ્ર;
જીત્યો ન બસ વીરક્ષણે, જીત્યો નહી એક ઇંદ્ર. ૨
જીત્યો ન પાંચે પાંડવે, જીત્યો ન રાવણ રાપ;
જીત્યો નહી જોરાવરે, કામ અજીત કહેવાય. ૩
જીત્યો નહી કોઈ દેવતા, જીત્યો નહી કોઈ લોક;
જીત્યો કોઈ કહે કાગને, તે કહેવું દોહ. ૪
ભણવું ગણવું આવડી, રાધણી વાતા છે રાહલ;
કાગ હજી મન નય કરણ, ગગન મઠન રુશકેલ. ૫
કહે જીત્યો કાગને, માને તેના પાપ;
સહુને હૃદય ભરી રહ્યો, કાગ અજીત કહેવાય. ૬

કાલ્યા ધર્મને ખાલશે, રાખિ પોતાને બારે;
 તેને લેજો ઝાળખી, મુરખનો સારદાર. ૭
 પંચ કરણ પ્રસે અંતની, થયો સીત ભંગ નેન;
 જીડી ખેઠું થવાય નહી, કાગ ન એકે એન. ૮
 કાં નારી કાં નર પશુ, વધ જોખન કાં ખાળ;
 કાં મુરખ કાં પંડીતે, કાગાધિન સો વાર. ૯
 મન રહે મરજતદથી, અનમરથ કે આપ;
 એકાંત આરાધન રહે, વેદ પુરાણ છાપ. ૧૦
 મહોદરિ ઠાં ડ્રુપદી, અહલ્યા સિતા શરીર;
 રાખ્યું આપ તે ઇશ્વર, પણ વશ કામ બડ વીર. ૧૧
 શુદ્ધ મનોને સાધવી, સત્ત યત્ન કરનાર;
 કામ અર્થ જોયા વીખને, પુછી લેજો પાર. ૧૩
 પારાસર પંડીત ધણી, નવ ખડે છે નામ;
 માગી ગછ ગંધા કામની, તે શું વરતે કામ. ૧૪
 ઇંદ્ર સરીખો અધીપતી, ઇંદ્રાસન સુખ ધાગ;
 ગમિ ગૌતમની ગોરડી, તે કરતા વુજ કામ. ૧૫
 અતુર અંદ્ર સરીખડો, જોની રોહણિ ભાગ;
 અહસ્પતિની સ્ત્રી ભોગવી, તે કરતા વુજ કામ. ૧૬
 કહેતા પાર ન પામીએ, શીઃ પ્રકાસે પાપ;
 મહુકોને મન સિધછે, જાણે આપો આપ. ૧૭
 હવે અક્ષર રજે લખો, કાલ્યા ધર્મને આપ;

મનશ્ચ શીષ માનું અમો, ખસાહત્યાદીક પાપ ૧૮

ચોપાઈ.

જેઠા બેહુ જાણ રથાનક ઠરી, હેત પ્રીતસું વાતો કરી;
 ત્રીસાગી મુંઝી તે વાત, સનેહ વધાયો મન સાક્ષાત.
 જીવનકાળ અતિ અગની બ્રાજ, ખરા થયા ગદ્યાનજ કાજ;
 પ્રધાન જાગે મુક્યું શીશ, સુતો રાજ તેણિ દીશ,
 નર નીંદ્રા પોત્યો જાહેર, વજ્ર વીચાર કરે તાહરે;
 જોના હર્ષકામાં છે કાગ, આવો ક્યાં પામીશું લાગ.
 અરથી દોષ મનમાં કેમ ગણિ, જોગી ભોગીને કેમ ખરિ;
 અરૂપર ચોપાસે જોય, મનુષ્ય જાણ્યું ન જો નહી કોપ.
 કાદી પાળી રાખી તજે, વાહી પાળી રાજને ગજે;
 થયો નર અધરમી અજાણ, મોર્ચા રાજ મતુરસુજાણ.
 ન ગણી હતા પોતે મંન, મુંકવો અથ હોડીને વંન;
 વાહ્યો ઊંડો ભોમી ખણી, પાપ સંજ્યા મનમાં નવ ગણી
 ચંપે બેઠો હતો માળી સદી, દીકું અચરત નજરે અડી;
 મન માંહી થર થર ધ્રુજ્યો, રાધણી વાત તાંડી જુઝીયો.
 નીશા સમે તજ્યો તે કાગ, આવ્યો વજ્ર પોતાને શાગ;
 પ્રથમ ઘેર રાજને ગયો, પુછી વાત ને સાચો થયો.
 સુતા કે બેઠા છે રાપ, ગયા વાડી કે છે ઘરમાંપ;
 ગયા એકઠા જુજવા વળ્યા, પંચ દીવશ થયાં નથી ગળ્યા,
 મળ્યા અઠાર વરણના લોક, સહુકોને મન પ્રગટ્યો શોક;

આઠ્યો અથ રણ્યી રડવડ્યો, વીસવસ પ્રજા સહુકોને પડ્યો
 રાણી પુત્રે દુખ ખહુ ધન્યું, કર્યું નેહ ધરે તે કર્યું;
 સીતલાં આંત્ર વાધી ધણી, આશા મુંઝી રાજ તણી.
 પાટ જોતાં થયો એક માસ, મનસા સીંચ્યા મુંઝી આશ;
 કષ્ટક શોક કર્યા મન તાજ, પહેં પુત્ર જોસાંચો રાજ.
 મોટો વજીર ને નાનો રાજ, કારભાર એમ આલ્યો જાપ;
 માળી આઠ્યો પાતાને ઘેર, નારખી પાપ તણી તે પેર.
 સમજી રહ્યા રૂઢીવાની સાથ, વાત ન સોંપી પરને હાથ
 મોટાની વાતો કેમ કરે, શાને વણ ખુટે હું મરે.
 ચિત્તે પાપટ પાતાને મન, એ પાનીએ માર્યો રાજન;
 શું કરે જો લુણ્ણ ખાઉ, નહીતો હવડાં કહેવા જાઉ.
 અનેક પાપ ખીજાં છે ધણાં, નહી કોઈ લુણ્ણ હરામી તણા;
 એનું કર્યું ભાગવશે એહ, એ વાતનો નહી મંદહ.
 એમ કરતાં સંવત્સર થયો, ત્યાર મુધી છાનો તે રહ્યો;
 છાનો ન રહે થયો પ્રભાત, છાની ન રહે પડતી રાત.
 છાનું ન રહે દેહમાં દુખ, છાનું ન રહે લાગી ભુખ;
 છાની ન રહે સ્ત્રીની પ્રીત, ઉત્તમ ગધમની એ પ્રીત.
 છાનું ન રહે અમલ ને પીએ, છાનું ન રહે ઘનજ દીએ;
 છાની ન રહે વસણીની જાત, છાની ન રહે ભીતરની વાત.
 છાની ન રહે કીરતી કો તણી, છાની ન રહે વિદ્યા ભણી;
 છાનો ન રહે ને ઘાતાર, છાનો ન રહે રાગ માનાર.

છાતી ન રહે વાતો નથી, છાનો ન રહે કહેવાએ કવી;
 છાનો ન રહે કરાળી જોડ, રૂડો કે છે ભુંડો તેડ.
 છાનો ન રહે ઉઠ્યા મેડ, છાનો ન રહે કુખીચો દેડ;
 મીની ઉદરમાં ન રહે ખીર, છાતી ન રહે નપુશકની નાર.
 પાશ પડે તેમાં ન રહે ટુકડો, છાનો ન રહે જાત કુકડો.
 છાનું ન રહે કેષનું આગ, છાનું ન રહે હડકાયું પાપ;
 ધર્મના વહાલો ઇશ્વર સહી, માટે માળીએ દીકું સહી.

દોહરા.

અંપા લેખને ગાળ તે, ગયો વજીરને ઘેર;
 કાં તું અસુરો આવીયો, એવી કહી બહુ પેર. ૧
 કર્યો પ્રહાર મહા ડાંડનાં, રૂઢ્ય કરીને રીસ;
 આજ પછી તું ચુકસે, ઉદીય તારું સીસ. ૨

ચોપાઇ.

ઘેર આગ્યો માળી વીગતા તણિ, આણ્યો કોષ રૂઢ્યમાં ધણિ;
 પેલી વાત થઇ જોડલી, તરૂણી આગળ કહી તેડલી.
 એ વજીર પાપી કહેવાય, ગર્વો આપણિ એણિ રાય;
 અંપા ઉપરયા મેં લાલું, આજ મેં તે તુજ આગળ કહું.
 માળણ કહે રાણી પાસે જાઉં, તે વાત ઠી વધાઇ જાઉં;
 રાજાનું લેવડાવું વહેર, કેમ સાંખીએ એવડુ જર.
 તારે માળીએ ધસીયા હાથ, મેં શીદ કરી સ્ત્રીને તે વાત;
 રોક વરણ ના જીરવે ધન, ના જીરવે લાંધણ કરી અંગ.

કામરનું ગન ન રહે ધીર, બિલિ પેટમાં ન રહે ખીર;
 બીનતા પેટમાં ન રહે વાત, રૂઢી કેલુંડી સાક્ષાત.
 માળીની વાસી ના રહી, એતાવા રાણીને ગર્હ;
 કહ્યાં સહુ પેલાં દ્રષ્ટાંત, ભાગી મનડા કેરી ભાંત.
 ગાંધા હેઠળ ગાંધા રાય, હનુ અસ્થિ પડ્યાંછે ગાંધ;
 તે માન્યું રાણિએ સાચું સુત્ર, પાસે તેડવેનો નિજ પુત્ર.
 સરવ વાત સમજાવી કહી, નીશા કુંવરને પુરી થઈ;
 અંતઃકરણમાં આવી ચીસ, લાગી જાણા તે નખ શીશ.
 તેડવો વજરને પાસે ત્યાં, કહેરે તાત માર્યોછે ઠાં;
 રજે વજર જુઠું આચરે, આંચો કાલ વણ ખુટે મર.
 નહી મુકું તુજને આ દીસ, નીચ પાસે છેદાયું શીશ;
 પ્રધાન ત્યાં નામુકર ગયો, કોટી બેપાય નવ જૂદો થયો.
 તેને સાચે તેડીને પળે, ગયો વૃક્ષ અંપાને તળે;
 યટયાંતાં તે કાઢ્યાં અરથ, નીકળી સાચો સઘળી વસ્ત.
 નગર શોકે દીઠું તે દ્રસ્ટ, કોટી પ્રકારે પામ્યા કસ્ટ;
 નાખ્યાં અસ્થિ ગંગાની તીર, ધર આંચો નૃપ પ્રાચી ધીર.
 પ્રધાનને પાંખી આંણીઓ, પીતા તણા ખુંગી જાણીઓ;
 જોલ સાચું જોભો રહે ઘાટ, મહીપતીને માર્યો શા માટ.
 જુઠી વાત રજે તું કરે, એગ કાળ ખુટેછે મરે;
 કહે વજર સુણ રાજ પુત્ર, સાચુ કહું તમ આગળ સુત્ર.
 મુજને હવે લેવા શોકલયો, મધ્ય રાતે આંચો એકલો;

(૪૯)

પ્રતીકરને કુંડલ દીધ, પ્રવેશ ધર મારામાં ક્રીષ.
 જીવતી સાથે ભાગ્ય જગ્યો, વીંટી આપી રંજેશ્યો;
 કામ આપજો થયે ને તર, માટે આપ્યો મુજ મન પાર.
 નાગી પાપટ ત્રીજે રાય, ગારે મુખ નામુકર જાય;
 તેનો વરિ હેડે પાડીએ, તારે તાત મેંતો મારીએ.
 કામ વશ નાગી એણે કરી, પાપ ભુલિ મેં હાડે પસી;
 ગાયો મહીપતી મેં નાશક, સાચો અક્ષર એણે અંક.
 મોક્ષો રાજ ને સ્ત્રી સંગ, એ વાનનો એટલોછે વેક;

હોહર.

કુંવર કહે વશરને, એવા નહી મુજ આપ;
 પ્રતીત પમાડો મુજને, ખુન કરે હું ગાર. ૧
 તર ભુલિ થઈ જનકને, તે જો સાચા રોય;
 તે સુખે ધર પરવશ, પૂછી ન શકે રોય. ૨
 પોપટ આણ્યો પાંજરે, હાલ્યા દીધી માર;
 કાઈની પક્ષ રાખીશ માં, કેહેને સત્ય વહેવાર. ૩
 શુક કહે મેં કહ્યું હતું, મન્યું નહી પ્રધાન;
 શુ કહીએ એ મુંઢને, નેને નહી મંત સાન. ૪

ઓપાઈ.

કહું સંસાર શુક કહે વાણ, જીવુ બાહુ નો મંથરની આણ;
 સ્ત્રીપર રાજ્ય ગત થયું, કાઠ્યો પ્રધાનને તે પણ ખરું.
 તર ભુલિ કે જોયા કાન, તેને જાણી શ્રી મહારાજ;

કુંડળ ખે જાણ્યાં પ્રતિહાર, મહા રાતે આઠ્યો તે ઠાર.
 મેં કીધો આશીર્વાદ પ્રતિજ્ઞાપ, નવ આણ્યો નંદરાએ ક્રોધ;
 પદમળીએ કીર્તિ બહુ પેર, ભને પધાર્યા મારે ઘે.
 દેવાડો પટ્ટેતર શાણું, તે ગમેલું મન નંદરાજી નથું;
 રાજ સતવાદી તે ગળ્યા, પસાલી આપી પાછા વળ્યા.
 બાર બુદ્ધિ તે જનને હ્રાપ, તેમાં એક ન પરશો કોપ;
 હેર વજર આઠ્યો જમાડર, માત્રાં દ્રષ્ટાંત દીકાં ત્યાહર.
 મેં ત્યારે સમજાવ્યો મરમ, રાખ્યો ઇશ્વર તારો ધરમ
 એ મૂરખના શો કહું વાંક, દીકા સાચા અક્ષર આક.
 મારે કીધું કેમ તે કરે, સંહુકોનું તે કન ન પર;
 એલિતો મન માન્યું ખર, જેનું હૃદયું કુખિ ભાણું.
 દુર્જન પરાણે રાધે ખીર, કમળીએ કોણ ખીલે ચીર;
 એતા સાચું જાણ્યા અમા, મન મુજે તે કરજો તમા.
 એવી વાત પાપટ કહી રહ્યો, ફટ ફટ પ્રધાનને સઉએ કહ્યો;
 બહુ અન્યાય તે કીધો ખરો, સતવાદી રાજને હણ્યો.

હોહરક

કહે વજર મેં ગાથીએ, પાપટને બહુ માર;
 માટે મને મરાવવા, રાખેલું બહુ ખાર. ૧
 આજ કું સંકટમાં પડ્યો, જે કર્યો તે સહીય;
 વાણ વાંકે જો મારશો, વેર પમે ભવ લાઇય. ૨
 ઇશ્વર આગળ અરજ કરું, પ્રજ્ઞામ કરું બહુ પેર;

એસે ભવ તાપી કરે, મેઘશ્ય ગાહરે વેર.

૩

આપાઈ.

કહે કુંવર સાંભરે વૃં, ખરા વીના માફ નહીં કું;
તેડી આણી વજરની નાર, તેને હયા દીધી આર.
સાચું બાળ ને રૂપ વહેવાર, ઉગરશે તારે ભરપાર;
નહીનો એને માફ આ દીધ, તે હયા બેસે પુન શીરા.
તાર તે બાલીએ નાર, સહુ કોઈને કરી નિસકાર;
સતી જુનું બાંધે જાહરે, ખર્યાંડ ભાગી પડે ત્યાહર.
સતી નાર બાંધે જો આળ, તો પૃથ્વી જાએ પાતાળ;
સતી સત્ય જો મુકે આજ, તો વીસવાસનું કુબ્જ કાળ.

હોહર.

સતી સત જો ચુકશે, ધરા જિંદગી કથમ ભાર;
ખર્યાંડ બધો ભાગી પડે, ને છે સત્ય આધાર. ૧
સતનો મુરજ સાંખીઆ, સતનો બેલી સહુ કોપ;
સતી સત્ય ચુકે નહીં, જો કુલ જીવન હાપ. ૨
કહેતો આગિ જીવાસીએ, કહેતો રાંધું ખીર;
જન મહુ કાંઈ તાંતણે, એટલી રાખુ ખીર. ૩
જળને બાંધું ગાંઠે, કહ તે કહે ઉપાય;
કરી રૂખાંડું પારખું, જોલે પ્રતીત થાય. ૪

આપાઈ.

કહે પ્રધાન જાંઘાં માથે પડે, તે વણ પગમે મેર મડે;

(૫૨)

રાધે ખીર અગનામા જનપ, તે સતી નહીં સુધી કહેવાય.
કાચે તાતણે બાંધે ગજ, તે સ્ત્રી મરીત બિવારો ધન;
તે માટે જુહીએ નાર, માહેતો વણ વાંકે માર.
એકે વાતનાં પોહાચે સખ, પતક સહસ્ત્ર કરોરો લાખ;
અન્યો અન્ય એક વાતો કરે, દુઃખ આત સહુકાનું ખર.
કોઈ જુહુ કોઈ સાચુ કહે, જોવું જોના ગનમાં લહે;
કોઈ કહે નારી જુહી એક, કોઈ કહે સતીની દેહ.
કોઈ કહે સાચો પરધાન, કોઈ કહે જુહો રાજાન;
સાચ જુહની પરીક્ષા થાય, ન્યા અન્યા કેવો તોળાય.
કોઈ કહે સતવાદી એ ભુપ, એવી વાતો થાય અનુપ;
હાથે જીમ જોગ પીપળ પાન, તે કામનીએ સાંમળ્યું કાન.
વિપરિત વાત વેકોની સુણી, જ્ય મા ચાલી સલીતા ભણી:
કોતક જોવા મળીયાં લોક, સાચે લાખ બાધ ચાલ્યા લોક.
નદિમાં જઈ નહાવણ કર્યું, ધંધરનું ત્યાં ધ્યાનજ પર્યું;
રેત તણા કીધો અંધાર, તે ઉપર જઈ બેઠી નાર.
અગની પછી નહીં કાંઈ પાસ, સકળ લોક કરેછે હાસ્ય;
સ્તુતી કરેછે સુરજ તણી, તું છે નોધારાનો પછી.
જુહી લોક કરેછે આગ, બિતારો માથેથી ગાજ;
જુહી હોઉતો નિરમુખ મેલ, નહીતો સહુ સતીમાં ભળ.
વીના અગની જો બાજે ગને, તો પ્રતક્ષ દેવ જાણું તને;
સ્તુતી કરી ધંધીકા જાહેર, સુરજ આદી આબ્યા તાહેર.

પ્રવક્તા દેવતું પ્રગટયું રૂપ, ભામનીએ દીઠા તે ભુપ;
 સાક્ષાતકાર જગતનો નાપ, આવી આકા દીપા હાથ.
 તે તો અન્ધ નો જ્ઞાણ કોપ, નામી એકલી દ્રષ્ટે જોય;
 કહે પદમતી સુષ્ણ પ્રધાન, મેજ તું મનથી અભિમાન.
 જો અગની વીણ બાણું દેહ, તારા મનનો ભાગ સંદેહ;
 એમ કહીને નામી નમી, તેહ વાત સહુકોને ગમી.
 સત્યતાદી હશે પૂરપતી, વીના અગની તો બગશે રાતો;
 સાચું સાચું કહે સહુ લોક, વજ્ર તે નો દ્રષ્ટે જોય.
 એ વાત માની સહુ મંન, તારે ખોલ્યો રાજનનાં તંન;
 પ્રધાન પાત્રી સાંભળ વાત, તારે મુખે કહે સાક્ષાત.
 વીના અગની જો બાળે દેહ, તું જુઠોને સાચો એહ;
 રજી હવે કોઈ સાથે વઢે, લોક દેખતાં મુખીએ અઢે

કોહુરા.

કહે વજ્ર સુષ્ણ રાયજી, સાચો મારો મરમ;

મુખે મને તું મારજો, ચુકે તારો ધરમ. ૧

માનની માયા ઉપર, વરસે અગની મેહ;

બધી એહ બળી રહી, શું બગશે હવે દેહ. ૨

ઉદરમાં અગની ભંપો, બાળે જળને અંધ;

તેને એહ પ્રગટ કરે, તેથી બળે તંન. ૩

નસા જાળ નામી લહે, જાણે નોખી કરમ;

તેણે દેહ બળી શકે, તેમાં શાનો ધરમ. ૪

(૫૪)

એક સુરાપણ એહમાં, ખીજે મનમાં ક્રોધ;
ત્રીજું કલંક ઉતારવા, દેહે ખહુ પ્રતીઆપ.
જુઠો રાગ મેં હણ્યો, જુઠી બળશે નાર;
જુઠા તું મારીશ મને, એમાં શો વહેવાર.

૬

આપાંધ.

અબજા બળતી હતા નેટલે, કાને વચન સુણ્યું તેટલે;
કલંક મારે ગાયે રહ્યું, અરે દેવ આ તે શું થયું.
અગતીમાંથી ઉભી પધ, કરજોડાને વાણી કડી;
સાંભળો રાહુ નગરના લોક, સમિ વજર તણિ નેમ શોક.
શી વાત એ માને મુંઢ, પૂછો એ પાપીને પ્રોઢ;
કેલી માન કેમ સુખીએ મટે, એને મન કેમ અચરત આઢે
એની કેમ આજ્ઞાએ દાઝ, તે પતીલ દેખાડું આજ;
શાયું તેમાં સધળું નેર, જુડું તે નીં સીતમાં ચાર.
રાહુકેએ પુછ્યું પરધાન, ઉતાર્યુંએ ગાનનીનું ગાન;
તું કહે તેહ કહે સઉ એહ, તું સાચા નાંડીને કેહ.
પછે વાત માને નહી તમો, પંચધણી કરશું અમો;
સાચાનો પરમેશ્વર ખેલ, જુઠાનો તે નહી સામેલ.

દોહરા.

વૈભોચન કહે સઉ સુણિ, સાચા હાથ ને આપ;
જતા હું જાણું તેહને, જવે રાવનો આવ.
શાયું હશે તો ઉઠશે, સજવન ને પાપ;

૧

(૫૫)

તો મન માને માડરે, એ સત્યવાદી રાખ. ૨
 ટાઢાં તેજ ઉના કરે, ઉના શીલળ હોય;
 જળને સ્થાનક રક્ષણ કરે, પાર ન પામે કોય. ૩
 અઘ્ઘાંડ બધો ભાગી પડે, આપે અકળ સ્વરૂપ;
 પતીજ મને સાચી પડે, જો એ જીવે ભુપ. ૪
 તાર વીના માનું નહી, સાચા અક્ષર આંક;
 જો રાજ થાય જીતો, તો હું જીતો મુજ વાંક. ૫
 પંચઘટાળી સઉ કરે, મને મારજો ઠાર;
 એને વધાવજો માતીએ, એતો છે વહેવાર. ૬
 બાકી પતીજ દેખાડવી, નેતો આજપંથાળ;
 કરે મુવાને જીવને, એવો રીત દવાળ. ૭

આપાઈ.

સહુ સાંભળી છાના રહ્યા, પ્રતીઉતર જનએ નહી રહ્યા;
 અચરત વાત અનેરી હોય, સ્ત્રી સામું જીવે સહુ કોય.
 જાણી પાડી લોકજ દરૂપા, મરમ યોજ વીનતા મન પડપા;
 નાગનાને મન લિધું કદ, પ્રત્યક્ષ દેવ દેખેછે દ્રર.
 મહારાજ મોટો મહીપતી, સ્તુતી કરવા માંડી સતી;
 સુધ નવાં તેજ તળ્યો જ્યાહરે, શીતળ તેલ કરચુ ત્યાહરે.
 કાંઈ ભેદ સ્ત્રીતાએ ધરયું, શીખ દસરથ રાજાએ કરયું;
 વંચાળીનાં પુરમાં ચીર, અનેક ભક્તની ભાગી ભીડ.
 મહારાજ સંકટ અતી પડયું, કલંક યાજી વાંકે શીર મડયું.

(૫૬)

અમ કંઠી જોડ્યા બે હાથ, ધરતી વેર દેજો મુજ માત,
 દીધો તે માતાએ માગ, સ્ત્રીએ જીવવા જોયો લાગ;
 સ્ત્રી ધરતીમાં જન્મ જોઈને, કૌતક એક થયું તેટલે.
 થયો કાઠકો મહા ધનધોર, અંધકાર અધીક જુગ જોર;
 પ્રલોકારમાં પ્રમટ્યું જોમ, તે વેળા નીપજ્યું તેમ.
 ધરતીએ જ્યાં દીધો માગ, સાક્ષત તહાં આવ્યો સેશનામ;
 મહા જોગેશ્વર કેરે રૂપ, અમૃત હાથમાં અંકજ સ્વરૂપ.
 નારી ઉપર આજીવી નેહ, મનુશાકાર દેવાંશી દેવ;
 પ્રેમદાએ જોડ્યા બહુ પાણ, ખાલ્યો જોગેશ્વર સત્ત્વ વાલુ.
 અંપા હેઠળ કાઠયો જ્યાં, પડ્યો અસ્થિનો કડકો ત્યાં;
 કહે જોગી સાંભળરે સતી, જીવનો ધરો નગરનો પતી.
 આ અમૃત છાંટજો રાવ, શા માટે પાતાળે જવ;
 હુંજો આવ્યો જુજ સાક્ષ, તારી વાત કો આગળ નવ મ.પ.
 તારા દુખનો જાણ્યો મરગ, ઇશ્વર તારો રાખશે ધરમ;
 અંપા કાઠ તળેછે જ્યાં, પડ્યો અસ્થિનો કડકો ત્યાં.
 રૂદાપામાંહી રાખી ધીર, અસ્થા ઉપર સાંચજો નીર;
 રાજા ઉઠી બેઠો ધરો, તારે શીરધા કલંક નશે.
 અમ કંઠી અન્નાપકા હોત, તેતો અન્ય ન જાણિ કોય;
 પ્રકાશ રવી તણી ત્યાં થયો, રાજકુમારે બોલજા કહ્યો.
 કારે ગાઈ સતીએ તું, તેતો એકલો જાણું હું;
 કુડાં આજ ખાલે સહુ લોક, આજ પંપાળ ખાલે તે ફોક.

તે સહુ ગાને તેણું કરે, નહીંતા મંદાર પાછાં ફરે;
 તે નારી તો પાછી વળે, ગઈ ગાઁ અંપાની તળે.
 નિકળ્યો અસ્થાનાં કડકો એક, જીવે લોક ત્યાં કચી વિવેક;
 વિસ્વનાથનું દેર જ્યાં, નાજ્યું અસ્થિ આથે ગાઁ ત્યાં.
 તે ઉપર તવ ઢાંકણું સાર, શીરયું અમૃત કેરું નાર;
 ઘડીયા તણુ થાઈ જ્યાહરે, જીવન પુરુષ થયો ત્યાહરે.
 રાત્રનો ખેતી હજાર એહ, એ વાતનો નહીં સંદેહ;
 સાચો યાને પ્રગટજ હોય, પ્રત્યક્ષ તે જાણે સહુ કોય.
 અંતરીકયા ઉતરીયું ધરમ, જો સાચો હોએ મન ગરમ;
 અથ વસે રાત્રનો છે પાર, તેજા જણો ચાલે સંસાર.
 સત્ય આધારે રહે આકાશ, સત્ય સેજ પુરણ પરકાશ;
 સત્યે જગમાં પૃથવી રહે, સત્ય તરે તે સહુકો કહે.
 સત્ય સાક્ષ બાલે સહુ દેવ, સાચું રાત્ર તેમાં નહીં ભેવ;
 સત્ય ત્યાં હજાર કરો વાસ, રાત્ર સુર્ય ફરે આકાશ.
 સત્યે કોટી પ્રજાંકજ નેહ, રાત્ર આધારે વરસે મેહ;
 સત્યનું બાંધ્યું પાકે અંગ, સત્ય વસે જ્યાં નહીં અભીમન.
 સત્યનું મુળ ગયું જ્યાહરે, પ્રલેકાર થશે ત્યાહરે;
 સૂરી પહેલું સરજ્યું સત્ય, જોડા પુરુષ વીચારે સત્ય,
 સત્યે હોનાર તે હોય, સત્ય વીના જીવતું નહીં કોય;
 આદી નારંગન કરતા કામ, સત્ય પુરુષે તેનું નામ -
 આદી પુરુષે જોનું કુળ, રાત્રી રાત્ર કેરું મુખ;

અસત્યથી ઇશ્વર છે દુર, સત્ય તે નારાપાણનું નુર.
 અસત્ય તહાં અડકેડે દુખ, સત્ય વાનમાં સઘળું સુખ;
 છત્થો જુગ જનું સત્ય રહ્યું, સત્ય ગયું તો રાવણ મયું.
 સર્વે જાણી જાણ જોઈ, સત્ય નામિ ઝોળખળો તેહ;
 જલ પદમાં મેટી મત્ય, તેનું તત્ત્વ સાચું છે સત્ય.
 સત્ય ઉપર જોના ડોડ, ઇશ્વર તહાં રહે કરજોડ;
 સત્ય સાથે જોને વહેવાર, તે જાણવો ઇશ્વર અવતાર.
 સત્યની ઉપર નીરમળ મેહ, તે જાણવો ઇશ્વરની દેહ;
 આગસ મરડી ઉઠ્યો રાખ, પુણ્ય વસ્ત્રી ને સ્થાનક આપ.
 સામાય શબ્દ સહુકોએ કહ્યો, જોજો કાર જગતનાં થયો;
 પાપી પાપી પ્રધાનને કહે, એમ સઉ મુખથી ઉચરે.
 નથી નંદરાજને જ્ઞાન, શા માટે ખાંડ્યો પ્રધાન;
 શા માટે મારો રાંકને, કહો મુગને એના વાંકને;
 સુવ વ્રતાંત રાજને કહ્યું, ત્યારે જ્ઞાન પોતાને થયું.
 જોતામાં છે મારો વાંક, શું કરે એ આપડો રાંક;
 હવે એને મારો માંડોય, હોનાર વસ્તુ તે એમજ હોય.
 કાંઈ વજર ચિરપાવજ દો, જીવ થકી તે વહાણો કહો;
 તે ઉપર નવ રાખી દાઝ, નંદ પુત્ર એસાણો રાજ.
 બહી જાત રાખી જામની, કંધને તે સોંપી કામન;
 જોડ્યા તેહ વજરે હાથ, રાત્રી કરી રાજની સાથ.
 હું ધું અપરાધી તાહરો, હવે સંદેહ જાણ્યો માહરો;

(૪૬)

મે તી પુણે વધારી નાર, ગયા સહુ પાતાને ઠાર.
 સ્ત્રીએ નીકલેક નાચી તેડ, સત્યવાદી નંદરાની દેડ;
 દેહુરા.

પ્રીત કરે પરનારની, કેવલ જાએ પ્રાણ;
 ને એ અંત પરનારનો, તેનું નામ અજાણ. ૧
 અનુર હોયતો ચેતજે, એક ધડીનું સુખ;
 પરનારીના ભાગથી, લક્ષ ક્રોડીયા દુખ. ૨
 પરનારી પાળી થકી, ભુંડી જાણે એહ;
 કાણું કાણું તન કાપસે, દેવે દમસે દેહ. ૩
 આસાકે અતી દુખ થસે, પરલોકે પાણ પીડ;
 નારિ નરકના ખાણછે, કાઠી બક્ષયા શોડ. ૪
 પરનારી પારખી નહી, તે જીત્યો સંસાર.
 નરનશને જીવન ખુએ, ચીંતાએ વહેવાર; ૫

એ પાઠ.

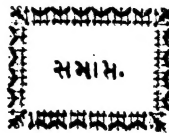
રાવાણ દસ મુખ પ્રીધાં તાજ, જાયું લંકાગઢનું રાજ;
 સ્ત્રીથી ખાંપણ લાગ્યું અંદ્ર, થયો સત્ય ભંજ આપે હંદ્ર.
 સ્ત્રીથી દોરવ સોએ રમગ, સ્ત્રીથી પડવ વનંગાં ભમ્યા;
 જોના અવગુણ કેટલા ભણું, સ્ત્રીથી દુખ પામ્યા છે બાણ.
 સ્ત્રી સુખથીજ થયો એ હાલ, સ્ત્રી સંગયા આવે કાલ;
 જીને તો પમે લાભીએ, મુંકી માન મેહનાત માગીએ.
 તે આદી સકુની કહેવાય, અજીત એ જીવી નવ જાય;

સ્ત્રી પાગ રતનાંગર તણી, સ્ત્રી જગવંત આતીશે ધણી.
 અટી મંડાણ તે સ્ત્રીયા હોય, એમાં સંદેહ ગણે ન કોય;
 ભાગ્ય રાજ પિકમ ભડબૂપ, સકળ અટી રામાયી રૂપ.
 કરણવીકરણ જીવીકર જોય, જાનમ ન કચમ જો જીવતી ન હોય;
 વ્યાસ પસીજ ગારકુંડ મુન્ય, રૂપી મહાર્ષિ કરતાં ધુન્ય.
 અનમી આહુકાશી ને મુર, નારીયા પ્રગટયા એ મુર;
 નારી મોટી નરયા ધણી, સરવ તેજ તે નારી તણી.
 સ્ત્રી આરામુર અંજે તણી, સુપચીત કીર્તિ આતીશે ધણી;
 તે આગળ રહીયે કરજો!, તેથી નવલા પામીએ કોડ.
 તેથી જરા જીવમાં પામીએ, વેદના કુખ સરવે પામીએ;
 પરનારી કરે અકચુર, ડાહ્યા નર તે રહેજો દુર.
 હોયો અક્ષર કહુંછું સહી, પરનારી સંગ કરશે નહી;

દોહરા

નંદ રાવ તણી કયા, કવિ આતુરી ભેદ;
 ઓતા વકતા સાગજો, કોઈ ન ધરશે એવ. ૧
 મહિમા આ નંદરાયને, સુણિ શિખે મહીમાય;
 વાળેગ ભાગે તેહનો, આશા પુરણ ધાય. ૨
 જાન હરદેમાં ઊપજો, કબુધિ ન વ્યાધે દહ;
 સાત ઊપર ગંગા રહે, નારાયણ થું નેહ. ૩
 સત્સ રાખ્યું સતી તણું, રાખ્યું જીવમાં ગાગ;
 તેમ જાગ સહુ લેકની, રાખે તે શ્રીરામ. ૪

- શ્રીગોડ માલતી વિપ્ર સુખ, શ્રી નગરમાં વાસ;
 સુત વીરભરનો કહે, વાર મુદ્ધિ વીલાસ, ૫
 સેવક રાહુ કરીયો તણો, શીવ પુજન પરનાપ;
 શામળભટ સાચું કહે, ઇષ્ટ કૃપાથી આપ. ૬
 માનર પ્રગણે મણી સોહુજ, સહી સકળ સુખ મામ;
 કણ્ઠગી કારણ શામો વસે, રખીદાસ ને નામ. ૭
 નેને કથા એ સાંભળી, શામળ ભટનાં આસ;
 પુરાણ ગ્રંથ કર્યો સહી, નૌનમ રશ્મીક વીલાસ. ૮
 કવી નેણો કોડે કરી, સંતોષા રૂઢ માન;
 વીપ્ર ભુવાણ આપે ભલાં, ભાવે ધરના દામ. ૯
 નંદરાય તણી કથા, ધણું કર્યુંને માન;
 સાંભળાજ્યો એક સીતથી, સર્વ ધર્મને કાન. ૧૦
 સંસકૃતથી પ્રાકૃત કર્યું, અતુર શ્રીરામાણ નેહ;
 ભકતી કરે ને ભાવયું, ઇષ્ટ ઉપાશી ગોહ. ૧૧
 શામળભટ સાચું કહે, નંદ તણું આગ્રધાન;
 ગાપ શ્રીએ કે સાંભળે, તેને ગેગા સ્નાન. ૧૨
 નવાખ શ્રીગોડ માળવી, જંગપુરમાં વાસ;
 નંદરાય તણી કથા, કહે કવી શામળદાસ. ૧૩

(૬૨)

સુધારનારનો મત.

દોહરો.

રહ્યું દિવં રાખ્યા અસહ્ય, બૃદ્ધ રાજ્ય કિધ શુધ્ધ;
પાઠ કેર જનમાં પાઠ્યો, પાંચો જોઈ વિષ્ણુન

કવિત

કાવ્ય અલંકારમાંનો સંસ્કાર છે શામળની,
વારતાઓ વિશે વળી વડી મતુરાઈ છે,
કવિતાનો તત્ત્વ તેનો નરસીંહ મેનો હતો,
સાદી ભક્તી સવાલાખ પદે નેણે ગાઈ છે.
પ્રેમાનંદ બૃદ્ધ તેનો પહેલો સંખ્યામાં હતો,
રસ શાસ્ત્ર જંગમમાં દયારામ ગાઈ છે,
કહે મન મોહન સાહેબ સુગા વાત સુણો,
જીવન પારસે થયા ને થતાં ક્યાં નવાઈ છે.

